

DAMLA DAMLA GÜNLER IV (1990-1996) (2004) **ADALET AĞAOĞLU (1929 – 2020)**

Hakkında

Yazar 17 Mart 2007'de Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkan *Damla Damla Günler*'in III. cildinin sonunda yer alan "Damla Damla Günler'e Sözsöz Yerine" başlığını taşıyan bölümde şu ifadelerle yer vermiştir: "Günlüklerimin iki ayrı ciltte toplanıp yayımlanması üç yıldan fazla sürdü. 2004'te çıkan birinci cildin ilk sayfasında sadece şu üç satır yer almaktadır: "... Günler birer damlaya dönüştü. Her gün tek bir damla gibi; hiçbir şey birikmiyor. Bir yıl ancak yarım bardak ediyor..." (Ağaoğlu 2012, 829). Okuruna veda ederken kaleme almış olduğu yapıtın amacını ve neden yazar olduğunu şu cümleyle açıklar: "Yazar, kendi çaresizliğini yazamaz. Başkalarını yazması da bundandır" (Ağaoğlu 2012, 831). "*Damla Damla Günler*, yazınsal duyarlılığı ile toplumsal duyarlılığı hep el ele gitmiş bir Türkiye aydınınının gözünden, içinden hep birlikte geçtiğimiz o hareketli ve harareti günlerin hem soluk soluğa hem de defalarca okunacak izleri..." (Ağaoğlu 2012, Arka Kapak). "*Damla Damla Günler*'i okurken yalnızca Adalet Ağaoğlu'nun kişisel tarihine tanık olmuyorsunuz. O kişisel tarih, ülkenin tarihiyle paralel ilerliyor. Hayatını toplumsal meselelerle özdeşleştirmesi, kimi zaman bu meseleleri bireysel mutlulukların önüne geçecek kadar birincil kılması, günlüklerin ruhunu oluşturuyor. Eşyle ilişkisinden söz ederken, iki satır sonra ülkenin bir sorununun kafasını nasıl da kurcaladığını anlatan satırlarla karşılaşıyorsunuz. Adalet Ağaoğlu'nun kendi içine dönerek yazan romancılar gibi değil de, daha çok dışa dönük yazar sınıfından olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz o yüzden. Hatta ilk romanı *Ölmeye Yatmak* için kurduğu şu cümledeki gibi ifade etmeli: "İçten dışa, dıştan içe; dünden şimdiye, şimdiden yarına paslaşmaların yankısı bir ses alışı..." (Zileli 2020, 6-8).

Konu

Damla Damla Günler IV adlı güncede yazar; 1990-1996 yılları arasında neler yaşadığını, yaşadığı olaylar karşısında neler düşünüp neler hissetmiş olduğunu, bu dönemler arasında ülkede siyasi, iktisadi, toplumsal ve sanatsal alanlarda neler yaşandığını ve yaşanan olaylar karşısında neler düşünmüş ve neler yapmış olduğunu kendi cümleleriyle mümkün olduğunca gerçeğe bağlı kalarak kaleme almıştır. Yazarın kaleme almış olduğu bu günce sayesinde Türk ve dünya edebiyatına katmış olduğu yazınsal ürünlerin ortaya çıkış süreçleri ve nedenleri hakkında daha sağlıklı, tutarlı ve bütüncül bilgiler edinmekteyiz. Kendi şahsi hayatında yaşadığı olayları merkeze alan yazar aynı zamanda siyasi, ekonomik, toplumsal ve sanatsal alanlarda da neler yaşanmış olduğuna kendi öznel düşünceleriyle değinir. Aydın bilinci ve sorumluluğuyla hareket etmeye gayret göstermiş olan yazar bu günce aracılığıyla hem kendisiyle hem de toplumla hesaplaşır. Askeri ve sivil darbeler, sağ-sol çatışması, evliliği, aile yaşantısı, ölüm, sanat çevreleri ve sanat hayatı, 12 Mart Darbesi'nin etkileri, Güner ve annesinin ölümünün ardından yaşadığı bunalım, geçmiş olduğu ülkeler ve izlenimleri, sokak çatışmaları, suikastlar, kumpaslar, devlet terörü, sınıf çatışması, şehirleşme, köyden kente göç, arkadaşlık ilişkileri ve 12 Eylül Askeri Darbesi gibi konular eserinde uzunca işlenmektedir.

Kişiler

<i>Yazar</i>	Benöyküsel ve elöyküsel anlatıcı Adalet Ağaoğlu'dur.
<i>Güner Sümer</i>	Adalet Ağaoğlu'nun küçük kardeşidir. Oyuncu ve yazardır.
<i>Baba</i>	Hafız Mustafa Sümer'dir. Yazarın babasıdır.
<i>Anne</i>	Yazarın annesi İsmet Sümer'dir. Boşnak asıllı varlıklı bir ailedendir.
<i>Halim Ağaoğlu</i>	Yazarın Fatih Köprüsü'nde mühendis olarak çalışan eşidir.
<i>Sermet Çağan</i>	Tiyatro yönetmeni, oyun yazarı, gazeteci ve oyuncudur.
<i>Ayhan Sümer</i>	Yazarın ağabeyidir. Ankara'nın önemli iş insanlarından biridir.
<i>Sevgi Soysal</i>	Yazardır. Yazarın en yakın dostlarından biridir.
<i>Emil Galip Sandalcı</i>	Gazeteci, yazar ve insan hakları eylemcisidir.
<i>Françoise</i>	Hubert'in ORTF'den meslektaşısıdır.
<i>Micheline</i>	Hubert'in ORTF'den meslektaşısıdır.

<i>Memet Baydur</i>	Oyun yazarıdır. Londra'da sosyoloji eğitimi almıştır.
<i>Sina Baydur</i>	Memet Baydur'un eşidir. Diplomattır.
<i>Ferit Edgü</i>	Şair, romancı, öykücü ve deneme yazarıdır.
<i>Fethi Naci</i>	Yazar ve eleştirmendir.
<i>Sinan Sümer</i>	Güner Sümer'in oğludur. Yazarın yeğenidir.
<i>Erol Erduran</i>	Yayıncı ve eğitimcidir.
<i>Doğan Hızlan</i>	Yazardır.
<i>Ahmet Cemal</i>	Yazar ve mütercimdir.
<i>Ataol Behramoğlu</i>	Yazar, şair ve çevirmendir.
<i>Nedim Gürsel</i>	Yazardır.
<i>Müjen Ağaoğlu</i>	Halim'in yeğenidir ve Gönül'ün kızıdır.
<i>Latife Tekin</i>	Yazardır.
<i>Atilla Bey</i>	Halim'in meslektaşdır ve yazarı Viyana'daki evinde ağırlar.
<i>Tunç Hamarat</i>	Satranç oyuncusudur.
<i>Sefa Kaplan</i>	Yazar ve eleştirmendir.
<i>Fahir İz</i>	Yazar, akademisyen, edebiyat tarihçisi ve ansiklopedisttir.
<i>Balkan Naci İslimyeli</i>	Ressam ve öğretim üyesidir.
<i>Şadan Karadeniz</i>	Yazar ve çevirmendir.
<i>Orhan Pamuk</i>	Edebiyatçıdır.
<i>Seher Hanım</i>	Yazarın evinde çalışan gündelikçidir.
<i>Erdal Öz</i>	Roman ve öykü yazarıdır.
<i>Gürcan Türkoğlu</i>	Diplomattır.
<i>Hacer Erduran</i>	Remzi Kitabevi'nin kurucusunun eşidir ve yazarın manevi annesidir.
<i>Aziz Nesin</i>	Öykü ve roman yazarıdır. Mizahçıdır.
<i>Yaşar Kemal</i>	Roman ve öykü yazarıdır. Gazetecidir.
<i>Enis Batur</i>	Şair, denemeci, romancı ve editördür.
<i>Fahri Aral</i>	Yayıncı, editör ve yazardır.
<i>İshak Reyna</i>	Editör ve akademisyendir.
<i>Suna Selen</i>	Güner Sümer'in eşi ve Sinan Sümer'in annesidir. Oyuncudur.

Detaylı Olay Örgüsü

Ocak 1990 Doğu bloğunda bazı beklenmedik gelişmeler görülür. Yazar, dert dökme defterleri adını verdiği defterlere notlar almaya devam etmektedir. İran'a gelen Humeyni Amerikalıların yanı sıra bazı Stalinciler tarafından da mutlulukla karşılanır. Yazar, Humeyni'nin dönüşünü kutlayan Stalincileri anlamakta güçlük çeker. Özal ve eşi tarafından bir resepsiyona davet edilen yazar, darbecilerin iktidara getirdiği siyasi partinin liderinin düzenlediği etkinliğe katılmayı reddeder. Dünya Sineması'nda gösterime giren *Julia and Julia* adlı filmi izlemeye gider. Yazarın yarıda bıraktığı *Yazsonu* romanının senaryosunu okuyan Tunca Yönder, senaryoyu TRT'de dizi-film şeklinde yayımlamak ister. Yazar onun bu teklifini nazikçe geri çevirir. Remzi Kitabevi, yeni yılda yayımlanacak olan eserlerin sayılarını yeniden ayarlar. Zira yıllar ilerledikçe satılan kitapların sayısı azalmaktadır. *Fikrimin İnce Gülü*'nde olduğu gibi, yazarın diğer eserlerinin de toplatılmasından korkan yayınevi yazarın eserlerini yeniden basmak konusunda temkinlidir. 11 Ocak'ta Cemal Süreya hayatını kaybeder ve yazar onun cenazesine Memet Baydur'la birlikte katılır.

Yılmaz Güney'i Anma Törenine Katılması Fatoş Güney, 1984'te Paris'te hayatını kaybetmiş olan, 20 Ocak-2 Şubat tarihleri arasında düzenlenecek olan, Yılmaz Güney'i anma törenine yazarı da davet eder. 1970 yılında *Boynu Bükük Öldüler*'i okumuş olan yazar, bir Doğulu olarak Yılmaz Güney'in Ankara'nın Telsizler semtinde yaşanmış olaylara karşı bu kadar duyarlı olabilmesini hayretle karşılamıştır. Atilla Dorsay'ın *Yılmaz Güney* kitabını okumuştur. 20 Ocak'ta Paris'e varan yazar Hotel Camponile'e yerleşir. Anma törenine; Aziz Nesin, Ahmet Kaya, Esin Afşar, Fehmi Işıklar, Nazım Hikmet'i sevgilisi Vera, Tarık Akan, Atilla Dorsay ve Erdal Öz gibi isimler katılırlar. Eski Fransız Türkiye Büyükelçiliği Müsteşarı Claude ve Pierrette Mantel'le Le Procope adlı tarihi lokantada öğle yemeği yerler. Paris'ten ayrılmadan önce Café Flore'da Françoise'la buluşur.

Londra Gezisi 26 Ocak gecesi Londra'ya varır. Abdullah adlı bir arkadaşının evinde kalır. Londra'ya trenle vardığı gece, tren istasyonunun ıssızlığından ve sessizliğinden çok korkmuştur. Saliha Paker yazarın eserlerinden birinin İngilizceye çevrilmesine sıcak bakmasa da Mehmet Ali Dikerdem yazarı, yeni kurulan bir yayınevi olan Serpent's Tail'e götürür. Yayınevine gitmeden önce yazar ufak bir kaza geçirir. Bileğini burkan yazara çevredeki insanlar yardım ederler ve bir taksiye bindirilerek

hastaneye götürülür. Daha sonra Serpent's Tail'in editörüyle görüşülür. Fakat iyi bir çevirmen bulamayacağını düşünen editör çeviri projesini askıya alır. Ancak yazardan *Fikrimin İnce Gülü* ve *Ölmeye Yatmak* adlı eserlerinin birer kopyasını göndermesini ister. Ardından yazar Geoffroy'un *Sefiller'i* resmettiği resimleri görmeye gider. Televizyonu açtığı bir sabah yazar, en sevdiği yazarlardan biri olan Serge Reggioni'nin Stalin afişi altında ressam ve yazarlarla tartışmakta olduğunu görür. Anlaşıldığı üzere seçimler yaklaştığı için Fransız Komünist Partisi'nden artakalanların yavaşça temizlendiğini düşünür.

Romantik Bir Viyana Yazı ve Ruh Üşümesi Üzerinde Çalışması 7 Şubat'ta yazar İstanbul'a döner. Şubat ayının ortalarında rahatsızlanan yazar, kendisine annesinin baktığını hayal eder ve *Romantik Bir Viyana Yazı* üzerine planlar yapar. Paris'te satın aldığı *Alma Mahler ou l'Art d'Être Aimée*'yi okur. Alma Mahler'in hikayesini anlatır. Yıldız ve Müşfik Kenter, *Çok Uzak Fazla Yakın* adlı oyunla İstanbul Tiyatro Festivali'ne katılmak isterler. 5 Mart'ta *Ruh Üşümesi* adlı eseri üzerine yoğunlaşır ve yazmış olduğu yirmi iki sayfayı beğenmediği için çöpe atıp yeniden yazmaya başlar. Aynı dönemde Muammer Aksoy ve Çetin Emeç gibi gazeteciler vururlar. 12 Mart'ın yıldönümü gecesinde Giovanni Scognamillo'nun *Bir Levantenin Beyoğlu Anıları*'ni okur. 14 Mart'ta Bükreş'teki Lenin heykelinin kaldırıldığı haberi televizyon kanallarında yayınlanır. 29 Mart'ta Boğaz'da yaşanan bir kaza sonucunda Boğaz'ın petrole bulandığı görülür.

Viyana'ya Gitmek İstemesi ve Yazsonu'nun Ettore Scola'ya Sunulmak İstenmesi *Romantik Bir Viyana Yazı* adlı çalışmasını derinleştirmek amacıyla bir süre Viyana'ya gitmek isteyen yazarın eline büyük bir fırsat geçer. İstanbul'daki şantiyede çalışan Halim, Atilla adındaki meslektaşına eşinin isteğini anlatır. Atilla Bey ile Nazan Hanım'ın oğlu Viyana'da okumaktadır. Orada bir ev satın almış olan çift orayı yaz boyunca hiç kullanmamaktadır. Dolayısıyla çift yazara, eve bekçilik yapması ve bahçeye ilgilenmesi koşuluyla Viyana'daki evlerinde yaz boyunca kalabileceğini söyler. Aynı günlerde yazar, ev işlerine yardım için gelen Fatma Hanım'ın yıkılacak olan gecekondusunu kurtarmak için yetkililerle görüşür. Fakat torpilin nasıl yapılacağını ve yardım istemeyi bilmeyen yazar yıkıma engel olamaz. Remzi Kitabevi'nin sahibi Erol Erduran yazara, Türkiye'ye gelecek olan Ettore Scola'ya *Yazsonu* romanının senaryosunu sunmak istediklerini söyler. Fakat yazar bu teklife sıcak bakmaz ve *Yazsonu* senaryosunu henüz bitirmediğini söyler. Yazar yönetmenin *Özel Bir Gün* ve *Terras* adlı filmlerine adeta aşık olmuştur. Erol Erduran romanın özetini yönetmene vermekte karardır ve yazara bu konuyla bizzat kendisinin ilgileneceğini söyler. Jean Baudrillard'ın kölelikle ilgili düşüncelerini okuyan yazar, onunla aynı düşünceleri paylaştığını ifade eder. Remzi Kitabevi'yle yollarının ayrılacağını öngören yazar, Yaşar Kemal'in avukatı Enver Nalbant'la görüşür. Erol Erduran yazarı Ettore Scola'yla telefon aracılığıyla görüştürür. 11 Temmuz'da İstanbul'a gelmesi beklenen Lugano Finvest'in numarası yazara verilir ve Scola yazarın onunla görüşmesini ister.

Viyana'da Romantik Bir Viyana Yazı'nı Kaleme Alması Aklındaki çalışmalarını tamamlamak isteyen yazar, 2 Haziran'da Halim'le birlikte Viyana'ya varır. Yazar Halim'le Olma Jacha Str.'deki eve yerleşir. Atilla Bey çift evi gezdiren ve bilinmesi gereken her şeyi onlara anlatır. Yazar, konaklayacağı evden ve bir süre yaşayacağı muhitten oldukça memnun kalır. Viyanalıların yaşam tarzları ve kültürleri yazara romantik duygusunu yoğun bir şekilde hissettirir. Wiltschko kır lokantası ve çalışanlarını yakından gözlemler. Zira bu mekan, *Romantik Bir Viyana Yazı* adlı romanında önemli bir yer tutacaktır. Bezirks Museum'daki Egon Schiele sergisini gezer. Halim İstanbul'a geri dönmeden önce Della Lucia adındaki İtalyan lokantasında öğle yemeği yerler. Hietzing çarşısı yazarın uğrak yerlerinden biri olur. *Ruh Üşümesi*'ni kaleme alırken Satie'nin bestelerini çalan Klara Körmendi'nin plağını dinler. Erotik bir eser kaleme alan yazar, kolay para kazanmak amacıyla edebiyattan pornografiye kaydığının düşünülmesinden çekinir. Eşinin de nasıl tepki vereceğini merak eder. 27 Temmuz'da *Ruh Üşümesi*'ni tamamlar ve taslağı Halim'e postalar. *Ruh Üşümesi*'ni okuyan Halim eseri beğendiğini dile getirir. Eşinin iltifatlarını duyan ve desteğini alan yazar rahatlar.

Viyana Gezisi *Romantik Bir Viyana Yazı*'ni tamamlamak isteyen yazar Ekim ayına kadar vizesini uzatmaya karar verir. Sirk'e gitmesinin ardından yazar, Konzerthaus'ta Viyana Flarmoni Orkestrası konserini dinler. Salzburg Festivali'ne günöbirlik katılır. Lugeck Meydanı, Hoher Markt Meydanı, Ruprecht Kilisesi'ni gezer. Bruegel'in Hollanda-Bavyera kırması köylüleriyle Turgut Zaim'in köylü figürlerini karşılaştırır. İlerleyen günlerde yazar Viyana'da karşılaştığı Tunç Hamarat'la akşam yemeğine çıkar. İkilin arasında bir yakınlaşma gerçekleşir ve yazar bu durumu *Ruh Üşümesi* romanındaki olaya benzetir. Fakat yazar dostuna karşı cinsel bir arzu beslemediğini ifade eder. Burg Kino Sineması'nda *III. Mar'i* izlemeye gider. 19 Ağustos'ta *Romantik Bir Viyana Yazı*'nin başkarakterleri Kamil Kaya'nın oluşumuyla ilgili önemli bilgiler kaydeder. Fakülte yıllarında tanışmış olduğu İsveçli

gazeteci Laci'yle Alma Mahler tutkunu Kamil Kaya arasında bir bağ olup olmadığını, Laci'nin ne yaptığını ve bir daha onu görüp göremeyeceğini merak eder. Robert Lafont'un Fransızcanın "d'oc" lehçesiyle yazılmış *Avrupalı Bir Dosta Viyana Mektupları* adlı eserini okur.

Viyana ve Romantik 22 Ağustos'ta Münih'ten telefon alan yazar; *Yazsonu* ve *Ölmeye Yatmak* adlı eserlerinden bazı bölümlerin Almancaya çevrildiğini öğrenir ve imza gününün Aralık ayında olmasına karar verilmiştir. *Gece Hayatım* adını verdiği rüya anlatılarının önsözünü aynı günlerde kaleme alır. 25-30 Ağustos arasında Berlin Duvarı'nın yıkılmasından ve böylece Soğuk Savaş'ın biteceği ümidinden bahseder. 5 Eylül'de Homeopot Dr. Reinhard Sallinger yazarı beyin tıngirtisi şikayetiyle muayene eder ve ona ilaç tedavisi önerir. Viyana'daki vals etkinliklerine katılır ve katılımcı olan şişman kadınları izler. Viyana kuşatmalarında Osmanlı ordularının konuşlandığı yerleri bir arkadaşı aracılığıyla ziyaret eder. Kuşatmaları bertaraf eden Eugène Savoie sarayı ziyaret edilen yerlerden biridir. Mari Terez'in Schönbrunn parkındaki yazlık sarayı Loinzer/Tiers Gardens Açık hava Hayvanat Müzesi, Hermesvilla'daki Erotik sergisi ziyaret edilir.

Yazarın Remzi Kitabevi'nden Ayrılıp İletişim Yayınları'na Geçmesi 20 Eylül'de yazar İstanbul'a geri döner. Sinan Sümer Galatasaray Lisesi'ne başlamış ve 9-C sınıfına yerleştirilmiştir. 22 Eylül'de Nermin Abadan Umüt ve Nilüfer Reddy ile Sarıyer'den Anadolukavağı'na geçerler. Halim'in çalıştığı şantiyedeki işçilerden birinin eşi Seher Hanım eve temizlik için gelmeye başlar. 1991 yılının başında yazar, Remzi Kitabevi'nden ayrılıp İletişim Yayınları'na geçeceğini öğrenir. Orhan Alkaya'nın *Parçalanmış Divan* adlı şiir kitabını okur. Sefa Kaplan'ın *İnsan Bir Yalnızlıktır* ve Hilmi Yavuz'un *Bedrettin Üzerine Şiirleri* Behçet Necatigil şiir yarışmasına girer. Münih'ten Mehmet Dai yazarın 4-22 Aralık tarihleri arasında gerçekleşecek; Hamburg, Münih, Doğu Berlin, Batı Berlin, Erlangen, Nürnberg ve Frankfurt gezilerinin programını gönderir. İdam Dosyası – Düşünceye Özgürlük sınırlamaları ve davaları adına 141. – 142. – 145. ve 159. maddelerin kaldırılması için Ankara'ya gidilecektir. Almanya'ya gitmeden önce yazar, İletişim Yayınları'yla yeni bir anlaşma imzalar.

Almanya Gezisi Almanya'ya varan yazar Marienplatz'daki Enderinz Hotel'e yerleşir. 7 Aralık'ta Erlangen'e Habib Bektaş'ın davetlisi olarak götürülür. Gittiği toplantıda *Savun Sevdam Sen Savun* adlı öyküsünü okuduktan sonra Habib Bektaş'la onun üzerine sohbet ederler. 10-11 Aralık'ta Duisburg'daki Kültürevine gidilir. Bölgede yaşayan Türkler tarafından Dergi adını taşıyan bir dergi yayımlanmaktadır. 13 Aralık'taki Frankfurt buluşmasından önce Beatrix'le Mesut Caner'in evinde kalır. Aldığı habere göre yazarın İletişim Yayınları'nda yayımlanacak ilk eseri *Ruh Üşümesi* olacaktır. Hemen ardından *Çok Uzak Fazla Yakın* adlı piyesi de aynı yayınevi tarafından basılacaktır.

Ocak 1991 Mevcut siyasi iktidar tarafından genel grevin kanunsuz olduğu söylenirken Türk-İş yasa ihbarını tebellüğ etmekten kaçınmıştır. Körfez krizi nedeniyle ülkenin Güney ve Güneydoğu sınırlarına asker yığılır. Aynı dönemde Peride Celal'in *Kurtlar* adlı eseri yayımlanır. Körfez'de yaşanan gerilim yazara *Sınırlarda* adlı piyesini hatırlatır. 23 Ocak'ta, Arnavutköy Koleji'nde öğrenci olan Sevgi Soysal'ın kızı Funda ve Sinan Sümer'le birlikte yemek yer. Körfez kriziyle ilgili gelişmeleri takip eden yazar, Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail hükümetlerini ikiyüzlülükle ve kan emicilikle suçlar. II. Dünya Savaşı'nda yaşanmış olan insan kıyımı ve nükleer felaketler onu gelecek konusunda endişelendirir.

Körfez Savaşı ve HCN Toplantısı 2 Şubat'ta *Ruh Üşümesi* yayımlanır. 15-18 Şubat tarihleri arasında HCN'nin Uluslararası Koordinatörler Komitesi (ICC) toplantısına katılmak amacıyla 14 Şubat'ta Murat Belge'yle birlikte Prag'a gider. Baranek adlı otelde konaklar. Intercontinental'de HCN'nin Uluslararası Koordinatörler Komitesi başkanıyla buluşulur. İnsan haklarını savunacak ve gözlemleyecek bir denetleme komitesinin kurulması konusunda görüşülür. Aynı tarihlerde Körfez krizinin taraflarının geri adım atmamalarından dolayı Irak Savaşı patlak verir. Saddam Hüseyin ve George H. W. Bush arasında gerçekleşen görüşmeler sonuç vermemiştir.

Edebiyat Alanındaki Bazı Gelişmeler Sefa Kaplan'la birlikte Gümüşsuyu'ndaki Rus lokantasında buluşup Behçet Necatigil üzerine sohbet edip onun şiirlerinden bazılarını okurlar. Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyelerinden Cem Taylan *Ölmeye Yatmak* adlı romanı İngilizceye çevirmek ister. Fakat yazar onun çeviriyi yayımlatabileceğinden şüphelidir. Mart ayının sonlarında Osmanbey Gazi Sineması'nda Wajda'nın *Sans Anesthésie* adlı filmi izler. Bu filminden dolayı komünist yönetmen memleketinde hain ilan edilmiştir. Hilmi Yavuz'un ilk romanı *Fehmi K.'nın Acayip Serüvenleri*'ni okur ve eser boyunca değişkenlik gösteren anlatıdan hoşlanır. Argos dergisinin Nisan 1991'de yayımlanan 32. sayısında "Seyir Defteri" başlığını taşıyan bir yazı yayımlayan müdürün; aşk, ölüm, Akdeniz, erotizm gibi konular üzerine yazılmış bir eseri eleştirme biçimi karşısında tiksinti duyar.

Büyükkada'ya Taşınma

Yeni çalışmalarına başlamak ve başladıklarına devam etmek isteyen yazar, Büyükkada'da bir ev tutmaya karar verir. 8 Haziran'da adada tutacağı evin nasıl olması gerektiğini ve onu nasıl düzenleyeceğini düşünür. Yazar, istediği gibi bir ev bulmakta oldukça zorlanır. Aynı günlerde *Ruh Üşümesi* dördüncü baskısını yapar ve *Sessizliğin İlk Ses*'nin yeni anlaşması yapılır. Büyükkada'daki bazı evleri emlakçı aracılığıyla gören yazar, eşi Halim'le birlikte bir evi tutmak konusunda karar kılır. Adaya taşınmadan önce yazar, Selma ve Fatih'e misafir olur. Fahri İz, Necmettin Tanyolaç, Osman Seden ve film yapımcısı olan İpekçi'nin evlerinin bulunduğu Nizam sokağı ve Yahya Kemal Beyatlı sokağı arasına taşınır. Bir süreliğine yazar evin tadilatıyla ilgilenir. Yeniköy'de Balkan Naci ve Suzan'la Aleko'da buluşup balık yerler.

Gece Hayatım'ın Yayım Çalışmaları

Gazetelerin birinde *Ruh Üşümesi*'yle ilgili yazılan yazıda Ağaoğlu'nun cinsel olarak azmış olduğu ifade edilir. Ağaoğlu, yazıyı yazan yazarı dava etmeyi düşünse de avukatının 80 darbesinin mağdurlarıyla ilgilendiğini bilmektedir. *Çok Uzak Fazla Yakın* on yıl aradan sonra kitap halinde basılır. 31 Ağustos'ta yazar, gördüğü rüyalar ve kabuslarla başa çıkamadığını ve onları yazmaktan vazgeçtiğini ifade eder. Yalnızca en ilginç olanları *Gece Hayatım*'a ekler. Ataol Behramoğlu'yla görüşen yazar, Simavi Yayınları'ndan eseri yayımlatabileceğini ve eserin başlığının oldukça ilgi çekici olduğunu söyler. Yazar, Cemal Kafadar'ın *Rüya Mektupları/Asiye Hatun* adlı çalışmasından etkilenmiştir. 5 Eylül'de Açık hava Tiyatrosu'nda Yılmaz Güney'in *Arkadaş* filmi izlemeye gider. Yazar, gençliğinde çok sevmiş olduğu filmin artık kendisine sloganlardan ibaret görüldüğünü itiraf eder. Filmi izleyen bazı Kürt asıllı vatandaşların da milliyetçilik yaptıklarını ifade eder.

Mustafa Kemal Abadan'ın Düğünü ve Çok Uzak Fazla Yakın'ın Sahnelere Geri Dönmesi

Bir süredir eşiyle arasının açıldığını fark eden yazar, dostlarıyla buluşup edebiyat, sanat ve kültür üzerine konuşur. Yeni çalışmalarına devam etmek için taşındığı evde yazmaya karşı soğuklaştığını fark eder. Prof. Yavuz Abadan yazarı, oğlu Mustafa Kemal'in evlenme kokteyline davet eder. Yazar, New-York'ta inşaat mühendisliği okumuş olan Mustafa Kemal'in küçüklüğünü bilmektedir. 16 Eylül akşamı kokteyle katılan yazar çok mutlu olur. *Çok Uzak Fazla Yakın* adlı piyesinin resmi tiyatrolarda oynanmasına ve oyunun yönetmenliğini Gencay Gürün'ün yapmasına karar verilir. Fakat yazar bu girişime sıcak bakmaz ve oyunun sahnelenmesine karşı çıkar. 12 Ekim'de Frankfurt Kitap Fuarı'na katılmak amacıyla Almanya'ya gider ve onu Beatrix'le Mesut karşılar. Doğu Berlin'deki Rembrandt Sergisi'ne gider. Yerel seçimlerde DYP yüzde yirmi yedi oy alsa da tek başına iktidara gelemmez. ANAP ve SHP DYP'yi hemen arkasından takip etmektedirler. Yazar, DYP ve SHP arasında bir koalisyon olacağını öngörür. Büyükkada'ya dönmeden önce yazar Taksim'den kitap satın alır. Yol üzerinde kitap satan genç bir kıza Metin Altıok'un şiir kitabının olup olmadığını sorar. Genç kız yazara Metin Kaçan'ın kitabını satmak ister. Yazar genç kızın da popülistlere kapıldığını düşünür.

Çok Uzak Fazla Yakın'ın Sahnelenmesini İstememesi ve Nisa Serezli'nin Hastalanması

8 Kasım'da yazarı adada ziyaret eden Tarık Günersel, onun *Çok Uzak Fazla Yakın*'la ilgili almış olduğu kararı değiştirmesini rica eder. Fakat yazar, piyesle ilgili vermiş olduğu kararda oldukça ısrarcıdır. Yazar, eserinin başkalarının elinde oyuncak olmasını istememektedir. Adaya yerleştikleri günlerde Değirmen plajının üstündeki ormanın girişinde Nisa Serezli ve Tolga'yla karşılaşmıştır. Onunla konuşan yazar, her gün konuşacakları konusunda sözleşmiş fakat bir türlü buluşmamışlardır. Bir gün hastalanan Nisa hastaneye kaldırılmış ve yazar onu görmeye gitmiştir. 20 Kasım'da Fahri Aral'la görüşen yazar, İletişim Yayınları'ndan çıkacak yeni eseriyle ilgili bilgi alır. Halim'le Taksim'e gittikleri bir gün çantasını çaldırır ve Şişli Emniyeti'ne giderler. Polisler kapkaççı genci yakalayıp karakola getirirler. Fakat yazar gençten şikayetçi olmaz. Zira ceza sisteminin suçluları ıslah ettiğine inanmamaktadır.

SSCB'nin Dağılması

Halim, Erdal İnönü'yle birlikte TRT'de yayınlanacak olan *İşte Hayatımız* programına konuk olurlar. Halim Erdal İnönü'yle olan anılarını anlatır. Necatigil Şiir Ödülü için; Hulki Aktunç'un *Adresim Aynalar*, Metin Altıok'un *Süveyda*, Orhan Alkaya ve Atılğan Bayar'ın *Harfini* arasında karar vermeye çalışır. 6 Aralık akşamı Teknik Üniversite Sahnesi'nde Dostlar Tiyatrosu'nun sahnelediği Nazım Hikmet'in *Sevdalı Bulut*'u izlenir. 21 Aralık günü SSCB'nin dağıldığı haberi alınır. 24 Aralık'ta PKK militanları Bakırköy'deki Çetinkaya mağazasına Molotof kokteyli atarlar ve 11 kişi hayatını kaybeder.

Ocak 1992

Rüyalarının yanına kabuslarını da ekleyen yazar *Gece Hayatım* adını verdiği eserini tamamlamıştır. Rüya ve kabus anlatısının yeni bir yazınsal tür olduğuna inanmaktadır. Cumhuriyet gazetesine Nazım Hikmet'le ilgili "Varsın Çatlasın Yüreğim" başlığını taşıyan yazısını gönderir. Paul Auster'in *Yalnızlığın Keşfi* romanını okumasının ve Mikhaïlkow'un *Siyah Gözler* adlı filmi izlemesinin

ardından yapıtlarla ilgili bazı yorumlarda bulunur. Halim'le birlikte CRR'deki Ruhi Ayangil konserine giderler. Şubat ayında ağabeyi Ayhan'ın doğum günü kutlanır ve yazar, vefat eden annesini ve ondan kalan saati düşünür. Annesinin saatini durdurmamış olan yazar onu yaşatmak için evinin duvarına asmıştır. Tarih Vakfı tarafından yayımlanan İstanbul dergisine yazarın yazı yazması rica edilir. Bir süredir yazar, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Edebiyat Üzerine Makaleler*'ini okumaktadır. Eserdeki "Bir Kitap Kapanırken" başlıklı bölümü yorumlar. A.H. Tanpınar'ın Türk toplumundaki Doğu-Batı çatışmasına nasıl baktığını değerlendirir. 6 Şubat'ta Kenterler Tiyatrosu *Çok Uzak Fazla Yakın*'in provalarına başlar. 7 Şubat'ta Mevhibe İnönü yaşamını yitirir. "O Kadınlar" başlıklı yazısını Cumhuriyet gazetesine gönderen yazar, hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Türkiye Cumhuriyeti yönetimlerini görmüş olan kadınların neler yaşadığına değinmiştir. 11 Şubat'ta Helsinki Yurttaşlar Cemiyeti'nin Kürt meselesini anlamak için Diyarbakır'a temsilci gönderdiği öğrenilir. Cemiyetin üyelerinden biri olan yazar gelişmeleri yakından takip eder. Daha sonra yazar, Mülkiyeliler Birliği'nin Toplumsal Diyalog Forumu'na katılır ve Helsinki'de oy kullanır.

Devam Eden Davalar ve Savaşlar *Fikrimin İnce Gülü* filminin anlaşılmasına uymayan Okan Film'e dava açılır. Fakat davalı taraf ek süre ister. Ortaklardan biri ortadan kaybolmuştur ve yurtdışına çıktığı söylenmektedir. Halim'in Ankara'da Müjen'le ilgilendiği günlerde Erzincan ve Bingöl'de depremler gerçekleşir. Folk Tur 'Amatör Tiyatrolar Topluluğu'ndan Ömer Faruk Sağlam yazarın *Evcilik Oyunu* adlı piyesini sahnelemek ister. Nisan ayında Azeri-Ermeni ve Sırp-Hırvat çatışmalarını izleyen yazar, çoğu zaman Amerikanvari bir kurgunun içinde olduğu izlenimine kapılır. *Fikrimin İnce Gülü* davası için notere tercüman ücreti olarak 1,5 milyon lira yatırır. Mayıs ve haziran ayları boyunca duruşmaların yanı sıra Büyükkada'da *Romantik Bir Viyana Yazı* adlı çalışmasıyla ilgilenir. Yapı Kredi Yayınları yazara kitaplarını yayımlamayı teklif eder. Ne yapacağı konusunda aklı karışık olan yazar yeni yayınevini teklifini kabul eder. Ardından yazar, Sinan ve Müjen'le birlikte birkaç günlüğüne Antalya'daki Kiriş otelde konaklar. 10 Temmuz'da Cevdet Kudret Bey'in ölüm haberi alınır. Yazar onun; *Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman* adlı çalışmasına değinir. Aynı günlerde Büyükkada'daki evi su basar. Bu durum yazarı oldukça rahatsız eder ve bundan dolayı mevcut düzen dahil herkesi suçlar.

Sanat Alanındaki Bazı Gelişmeler ve Gece Hayatım'ın Yayımlanması Sadberk Hanım Müzesi'nde İlber Ortaylı'nın konuşmacı olarak katıldığı konferansa gider. İlber Ortaylı'nın "Eski İstanbul'da Hayat" üstüne yaptığı konuşmayı dinler. 23 Temmuz'da Yavuzer Çetinkaya toprağa verilir ve Suna Selen'in banka hesabına Sinan'ın ihtiyaçları için iki milyon lira yatırır. Aynı dönemde yazar, 1984-1992 yılları arasında kaleme aldığı denemeleri derleyerek *Karşılaşmalar* adlı çalışmasını yayıma hazırlamaktadır. Son dönemlerde Eco ve Pamuk'un romanlarına yoğun ilgi vardır. Sanat Dünyamız dergisi son sayısında "Roman Krizde Mi?" başlığını taşıyan bir dosya açar. 11 Ağustos'ta son on dört gündür çöp grevinin devam ettiğini ve adanın her tarafının çöp koktuğunu kaydeder. Nedim Gürsel, UNESCO'nun Türk Kadın Öykücüler Antolojisi'nde yazarın bir öyküsüne yer vermek ister. Fakat Nedim'in halinden ve tavırlarından pek haz etmeyen yazar onun teklifini sert bir üslupla geri çevirir. 21 Ağustos'ta Simavi Yayınları'ndan *Gece Hayatım* başlıklı rüya anlatısı yayımlanır. İlerleyen günlerde ICA tarafından 22-30 Eylül tarihleri arasında Londra'da düzenlenecek edebiyat sempozyumuna davet edilir. Yazar Orhan Pamuk'la birlikte sempozyuma katılacaktır.

Röportajlar, PEN Türkiye'nin Kurulması ve Londra Gezisi Milliyet gazetesinden Nemiko Tuğcu yazarla *Gece Hayatım* üstüne röportaj yapmak ve ondan azdığına yönelik söylemlere cevap vermesini ister. Yazar onun bu sorusunu ironik ve alaycı bir şekilde cevaplar. Simavi Yayınları; *Hayır..., Bir Düşün Gecesi* ve Orhan Pamuk'un *Kara Kitap*'ını aynı anda yayımlamak ister ve dizgi çalışmaları başlar. Uluslararası PEN'in Türkiye şubesi kurulur ve Yaşar Kemal yazarın kurucular arasında bulunmasını ister. Teklifi kabul eden yazar, gerekli işlemleri yerine getirdikten sonra kurucu üyelerden biri olur. Nokta dergisinden Berran Ersan yazardan, *Gece Hayatım*'la ilgili sorularını cevaplamasını ister. Kendisine faksla gönderilen soruları cevaplar ve aynı şekilde gazeteciye gönderir. 21 Eylül – 1 Ekim tarihleri arasında Londra'da Institute of Contemporary Arts'ın düzenlediği Festival of Literature sempozyumuna katılır. Yazar Hotel Grosvenor'a yerleştirilir. Londra seyahati boyunca yazar; Orhan Pamuk ve onun eşiyile birlikte yemek yer, Celia'yla gezer, Oxford'da yürüyüş yapar ve Doğulu edebiyatçıların İslam ve Postmodernizm üzerine yaptıkları söyleşileri dinler.

Duvar Öyküsü'nün Yayımlanması ve Bazı STK'ların Faaliyetleri Kasım ayında Yapı Kredi Yayınları'ndan *Duvar Öyküsü* adlı eseri yayımlanır. İstanbul'a dönen yazar Şadan Karadeniz'le buluşur ve onunla Taksim'de vakit geçirir. Eski İstanbul ve kadınların içinde bulunduğu genel durum üzerine sohbet ederler. Boğaziçi Üniversitesi Çeviri Bölümü'nden Prof. Suat Karantay, Uludağ Üniversitesi'nde düzenlenecek bir sempozyum için *Ruh Üşümesi*'nden bir bölümü İngilizceye çevirmek ister. Kasım ve

aralık aylarında *Çok Uzak Fazla Yakın*'in provaları devam eder ve TEM Yapım'dan Mustafa K p  oğlu düzenli olarak yazarı arar. Uzun bir süre boyunca yazar çoğunlukla basılacak olan kitaplarıyla ve oyun provalarıyla ilgilenir. Helsinki Yurttaşlar Cemiyeti  yesi olarak 18 Aralık'ta, Sırpların Bosna-Hersek katliamına karşı basılan kartları ilgili yerlere postalar. 20 Aralık'ta yazar, Sevda Şener ve Metin And'dan, İŞ Bankası Kültür-Sanat tarafından verilen tiyatro  d l n  kazandığını öğrenir. Yılın son gününde 14 Nisan 1993'te  ađdaŐ Yaşamı Destekleme Derneği tarafından düzenlenecek etkinlikte Türk Edebiyatında Kadın üstüne konuŐulacađına değinir ve Georges Perec'in *La Boutique Obscure*'yle *Gece Hayatım*'ı karşılaştırır.

Ocak 1993 Mitos Yayınları'ndan Yılmaz  ğ t yazarın oyunlarını iki cilt halinde derlemek istemiŐ ve yazar son günlerde bu proje üzerine eđilmiŐtir. 20 Ocak'ta *Çok Uzak Fazla Yakın*'in ilk sahne provası yapılır. 24 Ocak'ta Uğur Mumcu arabasına bomba koyularak öldürülür. 26 Ocak'ta Cumhuriyet gazetesinin önünde Uğur Mumcu'yla ilgili yapılan toplantıya katılır. Aynı tarihlerde *Çok Uzak Fazla Yakın*'in provaları hız kesmeden devam eder. Uğur Mumcu'nun eşi Güldal'in dik durmaya çalıştığı yazarın gözünden kaŐmaz. 27 Ocak'ta Uğur Mumcu toprağa verilir ve yazar onun cenaze törenini Atatürk'ün cenazesinin Türk Ocağı'ndan (Halkevi) Anıtkabir'e g t r l Ő ne benzetir.  nl  gazetecinin ölümüyle birlikte sivil iradenin yok olduğunu ifade eder.

Çok Uzak Fazla Yakın'ın Sahnelenmesi ve HYD'nin Kurulması Uğur Mumcu'nun cenazesi televizyon kanallarında yayımlanır. Yaşanan olayın yaratmıŐ olduğu travma nedeniyle yazar, Necatigil Şiir  d l 'ne aday olan eserlerle ilgilenemez. Son günlerde Hilmi Yavuz'un *Kıyamet Sonnet*'sini okur. Lire dergisinin abonesi olan yazar, son sayıda sinirsel hastalıklar geçirmiŐ yazarların yaŐam y k lerini okur. Okumuş olduğu yaŐam y k leri üzerine aydın intiharlarının sebepleri ve sonuçları üzerine düşünür. 5 Şubat'ta Cumhuriyet gazetesini okuyan yazar, Helsinki Yurttaşlar Derneği'nin kurulduğunu ve  ye isimlerin arasında kendisinin de yer aldığını görür. Aynı zamanda gazetede *Çok Uzak Fazla Yakın*'in ilanı yer almaktadır. Sonraki üç gün boyunca yazar temsilleri takip eder ve HYD'nin Bosna-Hersek'teki savaŐla ilgili düzenlediği toplantıya katılır. 24 Şubat'ta Sabah gazetesinde Antalya Film Festivali'nde en iyi yönetmen, en iyi kurgu ve en iyi ikinci film ödüllerini kazanan *Fikrimin İnce G l *'n n 5 Mart'ta gösterime gireceğini öğrenir. Yapımcıların kurnazlığına, iş ahlakına aykırı davranıŐlarına ve maruz kaldığı haksızlıklara isyan eder. Mart ayında yayınlanan gazete yorumlarında *Çok Uzak Fazla Yakın*'in eleŐtirmenlerce iyi karŐılandıđı anlaŐılır.

TBMM'nin Irak Tezkeresini Reddetmesi ABD'nin Irak'a girme tasarısı kesinleŐir ve MGK Amerikan askerlerini Güneydoğu sınırlarından geçirip ge irmeyeceğini tartıŐır. Tezkere mecliste reddedilir. Yazar gibi solcu aydınlar tezkerenin reddedilmesi karşısında büyük sevinç yaŐarlar. 2 Mart'ta Yapı Kredi Yayınları'ndan *Karşılaşmalar* yayımlanır. 10 Mart'ta Emil Galip Sandalcı hayata gözlerini yumar. 12 Mart'ta toprağa verilmesinin ardından YKY'den İŐhak Reyna'nın istifa ettiği haberi alınır. Aynı günlerde yazar Sanat Dünyamız için kaleme aldığı " ağımızın Tellalı" başlığını taşıyan yazısını tamamlamıştır. 23 Mart'ta Büyükada'ya gelen yazar, Sefa Kaplan'la *Seçmeler*  zerine çalıŐacak olsa da o kendini *Romantik Bir Viyana Yazı*'na verir. Aktüel dergisine *Rıza Nur* kitabıyla ilgili vermiş olduğu yazıdan dolayı mahkemeye verilmiŐ ve bir yıl hüküm giymiŐ olan Sefa Kaplan'ın ne yapacağı konusunda düŐünülür.

Madrid Gezisi ve Kürt Sorunu 7-13 Mayıs tarihleri arasında Madrid'e giden yazarı Gürcan Türkoğlu misafir eder. Bu seyahati sırasında yazar; Prado Müzesi'ni gezer, Goya'nın *3 Mayıs Katliamı* tablosunu görür. Palas Otel'in kahvesinde G l IŐık'la buluŐan yazar, onun *Varolmayan Őövalye* adlı çevirisi üzerine konuŐurlar. Klasik Tiyatro'da Cervantes'in *Le Grand Sultan*'ını izler. Antonio Lopez'in Hiper-realist tablolarını görür. Musco Nacional Centro de Arte: Reina Sofia'yı görür. İstanbul'a dönünce, Aziz Nesin'in Kürt sorunu kurultayı için yazarı aradığı öğrenilir. Yazar gereken yardımı sağlayacağını belirtir. Körfez sorunundan dolayı Güneydoğu iyice kızıŐmıŐtır. 2 Temmuz 1993'te Madımak Otel'i'ne tarikat lar ve gericiler tarafından bir saldırı olur ve birçok kişi yaralanıp hayatını kaybeder. Yaşanan olayın arkasında Cahiliye Tarikatı'nın olduğu anlaŐılır.

Madımak Otel'i'nin Yakılması Eski İngiltere Büyükelçisi John Goulden'le 5 Temmuz'da görüşen yazar, onun * ç Beş Kişi*'yi İngilizceye çevirmek istediğini öğrenir. 7 Temmuz'da Rifat Ilgaz'ın ölüm haberi alınır. Asım Bezirci ve AŞık Nesimi de aynı günlerde toprağa verilir. Madımak Otel'i'ne yapılan saldırıda hayatını kaybedenlerin cenazelerini SHP (Sosyal Demokrat Halk i Parti) sahiplenir. Ekonomi Politika dergisine Aziz Nesin'le ilgili verdiği "Aziz Nesin Suçlu Mu, Su suz Mu?" başlığını taşıyan deme ten dolayı İslamcı Gençlik  yelerinden tehdit almaya başlar.

Üç Beş Kişi'nin İngilizceye Çevrilmesi ve Romantik Bir Viyana Yazı'nın Yayımlanması 6 Eylül'de Samim Kocagöz hayatını kaybeder. Onun ölümünden bir hafta önce Oben Güney toprağa verilmiştir. İlk oyunculuk tecrübesini Ankara Meydan Sahnesi'nde yaşamış olan oyuncunun *Zafer Madalyası* komedyasındaki Deniz Çavuş rolü yazarın aklından hiç çıkmamıştır. 13 Eylül'de J. Goulden'in *Üç Beş Kişi* adını İngilizceye *Curfew* adıyla çevirmek istediği öğrenilir. Çevirinin ilk 25-30 sayfası yazara gönderilir. Büyükkada'daki evinde bulunan yazar Sevda Şener'le buluşur ve onunla birlikte vakit geçirir. Ekim ayının ilk günlerinde Frankfurt'ta düzenlenen kitap fuarına katılan yazar, basında YKY'nin *Romantik Bir Viyana Yazı*'ni satışa çıkardığını öğrenir. Ekim ayının ortalarında Jale Erzen ve Emin Mahir Balcıoğlu'nun girişimiyle kurulan SAN-ART'ta sanat ve edebiyatta tabular konusu masaya yatırılır. Bazı okurlar *Romantik Bir Viyana Yazı*'nin akışını rock müziğe benzetir. Fakat yazar, Romantizm ve Barok akımlarının anlayışlarından etkilendiğini ifade eder. Cemil Meriç'in 1955-65 yılları arasında tuttuğu *Jurnal*'ini okur. Onun düşüncelerini ve toplumbilim alanına yapmış olduğu katkıları yorumlar.

Çok Uzak Fazla Yakın'ın Kenterler Tarafından Sahnelenmesi 27 Kasım'da Kenterler'in sahnelediği *Çok Uzak Fazla Yakın*'i izler. Kadroya genç oyuncuların katıldığını fark eder. 2 Aralık'ta HYD'nin Ankara'daki toplantısına katılır fakat ondan önce Akşama Doğru programında canlı yayına çıkar. André Gide'in *Kalpazanlar* romanını yeniden okuyan yazar, eserde uygulanmış olan anlatım tekniklerin *Hayır...*'da kullanılan tekniklere benzediğini ifade eder. Aynı ay içinde Gürsel Aytaç, yazarın *Romantik Bir Viyana Yazı* ve yazarlığıyla ilgili bir eleştiri yazısını Cumhuriyet Kitap'ta yayımlar.

Ocak 1994 Albert Camus'nün *Sisifos Söyleni*'ni Tahsin Yücel'in çevirisinden okuyan yazar, denemelerde yer alan bazı düşünceleri yorumlar. *Hayır...* adlı romanıyla *Sisifos Söyleni* arasında bazı düşünsel bağlar olduğunu vurgular. HYD tarafından çıkarılan bir kitapta Jacques Derrida, Yaşar Kemal ve Günther kısıtlamalara karşı bildiri hazırlamış ve üyelerin bildiriye imzalamaları istenmiştir. Özellikle Güneydoğu'daki terör olaylarının zirveye ulaştığı görülür. Şiddet olaylarının yoğun bir şekilde yaşandığı dönemde yazar, bildiri yazıp imzalamayı yeterli bulmaz. 10 Ocak'ta azı dişliyle bitişik olan üç dişi çekilen yazar, evde istirahat ederken Suskind'in *Koku* romanını coşkuyla okumuştur. Tedavisi üç gün sürer. Daha sonra Topkapı'daki "Çağlar Boyunca Kadın Giysileri" sergisini görmeye gider. Ardından İslam Eserleri Müzesi'nde düzenlenen "Osmanlı'da İstanbul" fotoğraf sergisine gider. YKY'nin İzmir'deki "Salı Toplantıları"na katılır. Toplantı sırasında *Romantik Bir Viyana Yazı* üzerine konuşulmuştur. Deniz Kavukçuoğlu TÜYAP'ın gelecek fuarda yazara ödül vereceğini haber verir. Mine Kırıkkanat yazardan Libération gazetesine; peygamberler kadın olsaydı ne olurdu konusu üzerine yazı yazmasını ister. *Tanrının Sonuncu Tebliği* başlığını taşıyan taslağı bitirip Mine Kırıkkanat'a gönderir. Yazı Libération gazetesi tarafından Fransızcaya çevrilir ve yazara telif hakkı ödenir.

TYS'de Yaşanan Sorunlar ve Yerel Seçimler TYS'de yer alan yazarlar; siyasi nedenlerden dolayı maddi ve manevi bazı sorunlar yaşamaktadırlar. Yazar, Aziz Nesin'in vedasının ardından kendisi de TYS'den ayrılmıştır. Zira yazar sendikanın hiçbir sorunu çözemediğini ve gerçekçi adımlar atamadığını düşünür. 25 Mart'ta belediye seçimleri yapılır ve RP (Refah Partisi) İstanbul'u kazanır. 30 Mart'ta çöpe atılan oylar yüzünden toplumun oldukça gergin olduğu haberleri yapılır. 1993 yılında PEN Yazarlar Derneği dergisindeki Kültür ve Sanat Yıllığı'nda Gürsel Aytaç *Roman* adlı yazısında *Romantik Bir Viyana Yazı*'ni değerlendirir. Yazar, Necatigil Şiir Ödülü'ne Sâlâh Birsel'in *Varduman*'ını önermeye karar verir. Semih Gümüş'ün "Kara Anlatı Yazarı" başlıklı denemesi üzerine fikirlerini beyan eder. 22 Nisan-9 Mayıs tarihleri arasında Büyükkada'da John ve Diana çiftiyle bir araya gelip *Üç Beş Kişi* üzerine uzun sohbetler gerçekleştirirler. Ardından yazar eşiyile birlikte zaman geçirir.

British Council'in Semineri ve Hiçbir Yer Adlı Çalışması Haziran ayında British Council tarafından düzenlenecek İngiliz-Türk Öykü Yazarlığı seminerinde fantastik anlatı üzerine yapacağı konuşmayı hazırlar ve *Gece Hayatım* üzerine konuşmaya karar verir. Müjen'in Fransızca öğrenimi için Reims'e gidilecektir. Turizm Eğitimi üzerine tez hazırlayan Müjen'in bir yabancı dil daha öğrenmesi gerekmektedir. 30 Haziran'da Aktüel'de yayımlanan "Gençlerin İdolü" başlıklı yazıda yazar tanıtılır. Milliyet Sanat'ta Akgün Akova, yazarın *Bir Düşün Gecesi* adlı romanından bahseder. 5 Temmuz'da Büyükkada'daki evden çalınan eşyalar için zabıt tutulur. 23 Temmuz'da Nar dergisi için *Göç Temizliği*'nin devamı niteliğinde olan *Hiçbir Yer*'i kısa parçalar halinde göndermeye başlar.

Reims Gezisi 5 Ağustos-4 Eylül tarihleri arasında Müjen'le birlikte Reims'te bulunurlar. Müjen, Institut International Français'de Fransızca öğrenimi görmeye başlar. İstanbul'a dönen yazar Senay Haznedaroğlu'ndan *Dreams Writing* adlı kitabı hediye alır. Müjen'le birlikte Paris'in önemli yerlerini gezdikten sonra Reims'e gelirler ve Rimbaud'nun doğum yeri olan Charleville'e gidip şehrin

tarihini öğrenir. Paris'e ikinci gidişlerinde Mantellerde kalırlar. Kaldıkları ev, Cergy Prefecture'deki rahibeler manastırından değildir. Reims'teki Ave d'Augustins'deki açık pazara gidip René Bazin'in *Pie X*ini ve Rochefoucault'nun *Maximes et Mémoires*'ini alır. Ardından yazar Reims'teki L'Union gazetesine gider ve M. Scherperelle'le görüşür. Onunla yerli halkın düşünsel ve ideolojik eğilimleriyle şehrin tarihi üzerine sohbet eder. Reims doğumlu olan Jean Baudrillard'la tanışmak ister ve onun *Sessiz Yiğınların Gölgesinde* adlı eseriyle felsefesinden bahseder. Jean Pierre'in yazarla yapmış olduğu röportaj L'Union gazetesinde yayınlanır.

TYS'de Onur Yazarı Olması 1 Kasım'da saat 10:00 sularında British Council'de düzenlenen etkinliğe Antonia Byath, Christophe Hope, Helen Simpson, Erendiz, Feride Çiçekoğlu gibi isimler katılır. TYS'ye onur yazarı olarak portresi asılır. Fakat kendisini kutlamayan ve daha önce maruz kaldığı bir haksızlıkta hiçbir şey söylemeyen Yaşar Kemal'e içten içe kızar. 3 Aralık saat 14.00'da Sosyal Araştırmalar Vakfı'nın Cumhuriyet aydınlarının durumu üzerine düzenlediği toplantıya katılır. Daha sonra yazar bir süre eşiyile birlikte vakit geçirir. Ahmet Cemal'in daveti üzerine 30 Aralık'ta yeni yıl kutlanır. Fakat aynı gün The Marmara Otel'i'nin önünde bir bomba patlar. Onat Kutlar ve Ergin Ertem bellerinden yararlanırken Hilmi Yavuz şans eseri hiçbir yara almaz. 31 Aralık'ta Ankara-İstanbul seferi yapan bir otobüs, yolcular arasındaki dört kişi tarafından taranır.

Ocak 1995 13 Ocak'ta Onat Kutlar'ın yaşamını yitirdiği kaydedilmiştir. Cenazesi Teşvikiye Camisi'nden kaldırılır. Yazar, *Hiçbir Yer* üzerine çalışmaya devam eder. Eserde Onat Kutlar'a da yer verir. *Hayatı Savunma Biçimleri* adlı yeni öykü kitabı üzerinde çalışmaya başlar. 21 Ocak'ta *Gece Hayatım*'in Oğlak Yayınları'ndaki yeni yayımı için ek rüyalar kaleme almış ve esere ikinci bir önsöz de eklemiştir. 30 Ocak'ta PEN'de düşünce özgürlüğü ve yaşanan son olaylarla ilgili bir toplantı yapılır. Üyeler tarafından hazırlanan bildiri Küçük Sahne'nin önünde okunur ve Savcı Nusret Demirel'un nasıl karşılık vereceği merak edilir. 3 Şubat saat 14.00'daki AFSAD'ın "Memleketimden İnsan Manzaraları" paneline katılır. Evine yeni bir faks makinesi almış olan yazar, bilgisayar gibi son teknoloji ürünler çıkmış olsa da yazı makinelerinden vazgeçemez. Yayınevleriyle daha iyi belge ve evrak alışverişi yapabilmek için bir faks makinesi satın alır. Sabahattin Şen, *Türk Aydını* ve *Kimlik Sorunu* adlı kitabına yazarın yazı yazmasını ister. 6 Mart'ta Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday adayı olduğu duyurulur. Fakat yazar AB'nin Türkiye'yi kullandığını ve bu girişimin bir tür motivasyon verme niteliğinde olduğunu düşünmektedir. Eşi Halim'le Büyükkada'da bulunan yazar, *Bağevi* senaryosunu yazmaktadır.

Devlet Güvenlik Mahkemesi'ndeki Duruşma Sabancı Kültür Merkezi'nde çalışan Güldal'la birlikte İdil Biret konserine gider. Ardından Metin Sözen'in Sadberk Hanım Müzesi'ndeki "İstanbul'a Yeniden Bakmak" adlı sergiye gider. Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne karşı "Düşünce Özgürlüğü" kampanyası başlatılmış ve 1.000 imza toplanmıştır. Yazmış olduğu bir yazıdan dolayı Milliyet'ten atılan Ahmet Altan'ı yalnızca Can Dündar'ın desteklediğini belirtir. 2 Mayıs'ta Beşiktaş Devlet Güvenlik Mahkemesi'ndeki duruşmaya katılırlar. Aziz Nesin, Erdal Öz, Orhan Alkaya, Atol Behramoğlu ve Arif Damar gibi isimler gönüllü suçlu olarak mahkemeye çıkarlar. Haksız yere hapiste tutulan mahkumlara bu şekilde destek olmaya çalışırlar. 19-24 Mayıs tarihlerinde Rotterdam'a giden yazar *Fikrimin İnce Gülü* üzerine bir konuşma yapar. Ardından Leiden Üniversitesi Ortadoğu-İslam Kültürü Bölümü'nde "*Dar Zamanlar*" ve Çağdaş Türk Edebiyatı üzerine bir konuşma yapar. Bu gezi sırasında yazara Petra de Brujin eşlik eder. Prof. Dick Kopmann *Fikrimin İnce Gülü*'nü Flemenkçeye çevirmek ister. Semih Gümüş; *Hayır...* ve *Romantik Bir Viyana Yazı* üzerine inceleme kitapları yayımlar. Bir süre boyunca yazar ailesi ve edebi çalışmalarla ilgilenir.

Kayıplar ve Diğer Çalışmalar 6 Temmuz'da Aziz Nesin'in İzmir'de vefat ettiğini kaydetmiştir. 10 Temmuz'da da Cumhuriyet gazetesinden Mehmet Ali Aybar'ın hayatını kaybettiğini öğrenir. Onların ölümüyle birlikte Türkiye'de bir devir sona erer. Cesare Pavese'nin *Yaşama Uğraşı* adlı kitabını okurken bazı satırların altını çizmiş olan yazar, bu bölümleri okurla paylaşır. Amsterdam'da *Fikrimin İnce Gülü*'nü Almancaya çevirip tek kişilik sahne oyunu haline getirmiş Şaban Tonguç yazarı görmeden dönmüştür. 27 Temmuz 19.30'da Kadınca dergisinin Armada Otel'de düzenlediği kokteyle katılır. Derginin okurları tarafından yılın kadın yazarı seçilmiştir. 22-29 Ağustos tarihleri arasında Müjin'in üniversiteye kaydının yapılması için Londra'ya gidilir. Nothing Hill'deki İngiliz evlerinden birine yerleşirler. Adam Öykü dergisi için *Rabia'nın Dönüşü* adlı öyküyü kaleme almış olan yazar, Halide Edip'in *Sinekli Bakka*'ını günün koşullarına göre yeniden uyarladığını ifade eder.

Fikrimin İnce Gülü'nün Amsterdam'da Sahnelenmesi ve Yazarın Cumhurbaşkanlığı'ndan Ödül Alması 6 Eylül'de YKY Koordinatörü Aslıhan Dinç yazarı arar ve *Bir Düşün Geces*'nin Boğaziçi Üniversitesi'nde ders kitabı olacağını ve 1.000 adetlik yeni basım yapılacağını haber verir.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) tarafından haziran ayında yayımlanan *Emil Galip Sandalcı'ya Armağan* adlı kitaba 159. Madde uyarınca soruşturma başlatılır. 26 Ekim'de saat 9.30'u gösterdiğinde Beşiktaş Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin 3 No.lu odasında duruşma için beklenir. Dava 7 Aralık tarihine ertelenir. 1 Kasım'da Yeni Yüzyıl gazetesinde Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Ödülü'nü yazarın aldığı haber yapılır. Ankara'da düzenlenen törende farklı dallarda ödül kazanan sanatçılara madalyalarını ve rozetlerini Süleyman Demirel takar. Amsterdam'daki Bali Kültür Merkezi'nden Lee Denhoff *Fikrimin İnce Gülü*'nün tiyatrolarda oynanması için bir kontrat gönderir. Yazar, aslında ödülü Yaşar Kemal'in kazandığı fakat hakkında devam eden bölücülük suçlamaları nedeniyle Süleyman Demirel'in kendisini seçtiği iddialarına oldukça öfkelenir. Zira kendisinin de aynı davadan yargılandığını belirtir. 1 Aralık'ta Yaşar Kemal'e beraat kararı çıktığı haberi alınır. Özellikle PEN üyesi olan yazarlar, birçok açıdan eleştirdikleri devletten ödül kabul eden Ağaoğlu aleyhine eleştiri yazıları yazıp çeşitli dergilerde ve gazetelerde yayımlarlar. Fakat yazar ödül töreninde söz alarak 159. Maddeyi eleştirdiğini ve düşünce özgürlüğünü savunduğunu dile getirir. Kendisini suçlayan yazarları ikiye bölerek suçlar. Zira onların ödül kazanmaları durumunda hiçbir tepki vermeyip törene katılacaklarını düşünmektedir. Aralık ayında Çırağan Sarayı'nda Avrupa ve Türkiye üzerine yapılacak sempozyuma katılacak ve AB'ye girme taraftarı olduğunu dile getirecektir. 7 Aralık'ta Bursa TÖMER'den Hayati Özen ve 12 Eylül mağdurlarından Hasan röportaj yapmak amacıyla yazarı ziyaret ederler. 17 Aralık'ta Amsterdam'a giden yazar, Şaban ve Tonguç'la buluşup *Fikrimin İnce Günü*'nün tiyatro uyarlamasını gözden geçirir.

Ocak 1996 Yılın ilk günleri, ağabeyi Ayhan'a, onun oğlu olan Fuat'a ve bir süredir tamamen Müjen'le ilgilenen Halim'e hasret duyduğunu ve şefkate muhtaç olduğunu belirtir. Reasürans'ta galeri müdürü olan Amélie Edgü, Ara Güler ve Tekin Aral yazarın; barış-insan hakları paylaşımcılığı çerçevesinde İste Bizim Dünyamız fotoğraf sergisi kataloğuna yazı yazmasını rica ederler. Katalog için "Kendisi Olmak" başlıklı yazısını kaleme alır. Adam Öykü'ye *İki Yaprak*'ı gönderecek olan yazarın Nar dergisinin 7. sayısında *Hiçbir Yer'in* "Paris Buluşması" bölümü yayımlanır. Metin Göktepe'nin polis tarafından dövülerek öldürüldüğü günlerde PKK'nın kanlı eylemleri doruğa ulaşır. Askeriyeye ve silahlara ayrılan bütçenin çok daha faydalı işlere harcanabileceğini düşünen yazar devletin yönetim anlayışını eleştirir. Nar dergisinin 8. sayısında *Hiçbir Yer'in* "Boğaz Karşılaşmaları" bölümü yayımlanır. Yeni Biçem dergisinde Melih Elal *Rabia'nın Dönüşü* üzerine övgü dolu ifadeler içeren bir eleştiri yayımlar. 28 Mart'ta Hürriyet gazetesinde *Fikrimin İnce Gülü*'nün Theatre de Balie'de sahnelendiği duyurulur.

Milliyetçiliğin Yükselişi 1 Nisan'da Varlık dergisi yazarın Paris Expolangues Dil Fuarı'nda yaptığı konuşmanın Türkçesini "Edebiyat Dili Olarak Türkçe" başlığıyla yayımlar. Siyasi alanda "Türkçe" yerine "Türk Dili" tanımlamasının kullanılmasını Kürtlere yönelik bir tür milliyetçilik girişimi olduğunu düşünmektedir. Bundan dolayı konuşmasının başlığında "Türk Dili" ifadesi yerine "Türkçe" kelimesini kullanmıştır. 18 Nisan saat 18.00'da YKY Kütüphanesi'nde verilecek Necatigil Şiir Ödülü için Haydar Ergülen'in *Eskiden Terz*'ini seçmiştir. 20 Nisan Cumartesi günü saat 14.00'da The Marmara Oteli'nde Mülkiyeliler tarafından düzenlenen "Dünya Nereye Gidiyor? Küreselleşme ve Türkiye" paneline katılır. Yazara göre bu panel, solcuların yeniden bir araya gelme girişimi niteliğindedir. Panelde Güneydoğu Bölgesine gerekli yatırımları yapmayan ve halka zulmeden devleti eleştirir. En büyük bütçenin silahlara ayrılmasına karşı çıkar. Gürcan Türkoğlu yazarı Serhan Ada'yla tanıştırmış ve Serhan Ada yazardan Fol dergisine bir yazı yazmasını ister.

Günlükteki Son Anılar ve Günlük Tutmayı Bırakması Sonraki günlerde yazar zamanının çoğunu Büyükkada'da geçirir. Annesi olarak gördüğü Hacer Erduran'ı, Remzi Kitabevi'yle yaşadığı soruna rağmen, Levent'teki evinde ziyaret etmeye devam eder. Halim'le birlikte Bursa'ya giden yazar TÖMER'e genç kızken Nazım Hikmet'i Bursa Cezaevi'nde nasıl ziyaret ettiğini anlatır. 17 Mayıs'ta Rumelihisarı'ndaki Tiyatro Festivali'nde sahnelenen Persephon oyununu izler. Daha sonra Büyükkada'da *Başka Karşılaşmalar*'ı yayıma hazırlar ve *Hayatı Savunma Biçimleri*'ni tamamlamaya çalışır. Adada eşiyile birlikte vakit geçirir. Sahilde yürüdükleri bir gün yanlarından geçen bir araba durur ve arabanın içinden inen adamlar yazarın üzerine yürürler. Fakat herhangi bir arbede yaşanmadan olay kapanır. Uzun bir süreden sonra 27 Haziran günü saat 20.30'da Ambassadeur'de Ayhan'la buluşur. Günlüğün sonlarında doğduğu Nallıhan semtinden ve babasının geçmişinden bahseder. Temmuz ayında Londra'ya gidilir ve Müjen'le ilgilenilir. Orhan Suda ve Roni Margulies'le buluşur. Kalan günleri evinde okuyarak, yazarak ve eşiyile vakit geçirerek geçirir. Büyükdere'nin deniz kıyısından Çayırbaşı'na doğru yürüdüğü bir gün yazar trafik saldırısına uğrar ve denize atılmış bir halde bulunup Şişli Etfal Hastanesi'ne götürülür. 19 Ağustos günü komadan uyanan yazar o günden sonra günlük tutmayı bırakır.

Temalar

Kültür Yazınsal eserler üreten bir yazar olarak Adalet Ağaoğlu, hem kendi ülkesinin kültürü hem de dünya kültürleriyle yakından ilgilidir. Onun kaleme almış olduğu günceler sayesinde dönemin sanat çevrelerini, anlayışlarını ve eğilimlerini yakından tanımak mümkündür. Özellikle çağdaş Batı sanatıyla yakından ilgilenen yazar, sanatsal anlayışının ve eğilimlerinin kaynaklarını eser boyunca okurla paylaşır. Dönemin yazınsal ürünleri, sineması, tiyatrosu ve resim sanatlarıyla yakından ilgilidir. Gittiği her ülkede müzeleri, antik kentleri, tarihi mekanları ve çeşitli sanatların icra edildiği yerleri mutlaka ziyaret eder. Amsterdam, Paris, Reims, Rotterdam, Viyana, Londra, Madrid, Prag, Frankfurt ve Berlin gibi şehirleri gezen yazar gitmiş olduğu bölgelerde yaşayan milletlerin kültürel birikimleriyle ilgili önemli bilgiler verir. Zaman zaman kendi ülkesinin kültürüyle diğerleri arasında kıyaslamalar yapar. Kendi ülkesindeki yazarlar, şairler, oyuncular ve eleştirmenlerle yakın ilişkiler kurduğu gibi bazı Batılı meslektaşlarıyla da samimidir. Eser boyunca Ağaoğlu, hangi yazarlardan ve eserlerden etkilendiğine değinir. Dönemin sanat anlayışları, eserleri, sanat olayları, yazarları ve şairleriyle ilgili önemli bilgiler verir. Kısacası bir yazar olarak Ağaoğlu'nun bütün yaşamı kültürel faaliyetlerle çevrelenmiş ve kaleme almış olduğu güncesinde yaşadığı dönemdeki sanatsal olaylara ve anlayışlara uzunca değinmiştir. Çeşitli sanat dallarıyla ilgili görüşlerini açık bir şekilde okurla paylaşan yazarın; *Üç Beş Kişi*, *Hayır...*, *Ruh Üşümesi*, *Duvar Öyküsü*, *Gece Hayatım*, *Romantik Bir Viyana Yazı*, *Karşılaşmalar*, *Hiçbir Yer* adlı çalışmalarının oluşum süreçleri ve bu çalışmalarla ilgili gelişmeler de bu günceler sayesinde takip edilebilir. Londra, Madrid ve Amsterdam gibi şehirlerde düzenlenen sempozyumlara konuşmacı olarak katılır.

Gelenek Ankara'dan Yeşilköy'e, ardından Büyükdere'ye ve son olarak Büyükada'ya taşınan yazar, yerleştiği muhitlerde tanıdığı ve gözlemlemiş olduğu halkı kısaca anlatır. Köyden kente göç etmiş olan köylüler, kendileriyle birlikte geleneklerini, inançlarını, yaşam tarzlarını, dünya görüşlerini, müziklerini, dillerini, davranış biçimlerini ve aile yapılarını da beraberinde getirmişlerdir. Hiçbir uzmanlığı ve mesleği olmayan köylüler yerleştikleri büyük şehirlerde kolay yollardan zengin olmaya ve ticarete atılmaya başlamışlardır. Zaman içinde şehir eski dokusunu kaybetmiş ve ucube görünümü binalar kendilerini göstermeye başlamıştır. Gecekonduların yerini büyük "gündüzkondular", yani betonarme binalar, almaya başlamıştır. Küresel ve toplumsal sorunların farkında olmayan ve yalnızca kendi bireysel menfaatlerini düşünen bilinçsiz köylüler lümpen şehirlilere dönüşürler. Aynı zamanda yazar, din-tarım toplumu olunan ve ortaçağ dönemlerinden kalan birçok batıl inanca inanılmasını da sert bir dille eleştirir. Cumhuriyet devrimiyle birlikte devlet laikliği ve sekülerizmi benimsemiş olsa da bunun toplumun bütün katmanlarına yayılması ve benimsenmesi oldukça zor olmuştur. Yazar; dogmatik, din ve inanç temelli, batıl, gerici, muhafazakar bütün eğilimlere karşıdır.

Kimlik Yazarın son güncesinde, 1990-1996 yılları arasında, üzerinde durduğu en önemli izleklerden bir tanesi de toplumun kimlik sorunudur. Mevhibe İnönü'nün ölümünün ardından Cumhuriyet gazetesinde "O Kadınlar" başlıklı bir yazı yayımlanmış olan yazar, din-tarım toplumu normlarıyla süregelen bir imparatorluktan laik, seküler ve cumhuriyetle yönetilen bir düzene geçiş yapmış olan insanların yaşadıkları psikolojik ve toplumsal etkileri sorgular. A.H. Tanpınar'ın Türkiye'deki Doğu-Batı çatışmasını işlediği eserlere ve toplumun bu alanda yaşadığı sorunlara değinir. Kentli insanlar Batılı yaşam tarzını benimsemişken kırsal bölgelerde çiftçilik ve ırgatlık yapan köylüler mevcut gelişmelerden ya habersizdir ya da gerekli eğitimi almamışlardır. Köyden kente göç eden insanlarla kentli insanlar arasında derin bir yaşam tarzı ve dünya görüşü farklılığı su yüzüne çıkar. Batılı veya Doğulu olmak arasında kalmış olan toplum akıl tutulması yaşar ve kültürel çatışmalar boy gösterir.

Adaletsizlik Günceleri boyunca yazarın üzerinde en çok durduğu izlek, yaşadığı dönemde maruz kaldığı ya da şahit olduğu adaletsizliklerdir. Darbenin ardından uzun bir süre geçmiş olsa da, o dönemlerde yaşanan acı verici olayların ve adaletsizliklerin etkisi hala devam etmektedir. 12 Eylül Darbesi sonucunda haksız yere mahkum edilen bazı kişilerin mahkumiyetleri devam eder. Ülkenin dört bir yanındaki cezaevlerinde ve karakollarda işkenceler devam eder. Devlet terörü kendisini Güneydoğu vilayetlerinde gösterir. Devlet Güvenlik Mahkemesi, yapılan haksızlıklara karşı gelen aydınları Anayasada yer alan bazı maddeleri kullanarak mahkum etmeye çalışır. Yazar 159. Maddeden dolayı yargılanır. Cezaevlerinde tutulan siyasi suçluların yakınları, mahkumlarınun yaşayıp yaşamadığını bile öğrenmekte zorlanır. Bu dönemde Aziz Nesin, Tahsin Saraç, Erdal Öz gibi aydınların önderliğinde insan haklarını korumaya yönelik bildirimler yayımlanır ve Helsinki Yurttaşlar Cemiyeti Türkiye'deki insan hakları ihlallerini inceleyip raporlar hazırlar. Bunun haricinde yazar meslek hayatında ve şahsi hayatında da bazı haksızlıklara uğrar ve bunlara değinir. *Fikrimin İnce Gülü'nü*

beyazperdeye aktarmak isteyen yapım şirketiyle davalık olur ve edebiyat çevreleri tarafından farklı konularda zaman zaman ağır bir şekilde eleştirilir.

Kayıp Diğer güncelerinde olduğu gibi yazar IV. güncesinde de hayatını kaybeden sevdiklerine yer verir. Onların ölümlerinin ardından duyduğu üzüntüye ve onların hem kendisi hem de başkalarının nezdinde sahip oldukları öneme değinir. Aziz Nesin, Mehmet Ali Aybar, Emil Galip Sandalcı, Cemal Süreya, Samim Kocagöz, Mevhibe İnönü, Onat Kutlar'ı anar. Annesini, babasını ve küçük erkek kardeşi Güner Sümer'i ölüm yıl dönemlerinde daima anar. Özellikle Güner Sümer'in unutulmasını istemez ve onun anısının yaşatılmasını arzular. Annesinin kol saati evinin duvarında işlemeye devam etmektedir. Eşi Halim İsmet Sümer'in saatinin daima çalışması konusunda çok özen gösterir. Kanserden kaybettiği birçok dostunu anmayı ihmal etmez. Güncenin ilerleyen bölümlerinde babasının geçmişine ve kökenlerine kısaca değinir.

Arkadaşlık Uzun yıllar edebiyatla ilgilenmiş ve çeşitli türlerde eserler vermiş olan yazar dönemin sanat çevreleriyle oldukça sıkı bir ilişki halindedir. Selim İleri, Ahmet Cemal, Sermet Çağan, Doğan Hızlan, Ataol Behramoğlu, Nihat Behram, Fakir Baykurt, Adnan Binyazar, Aziz Nesin, Metin And, Memet Baydur, Yaşar Kemal ve Balkan Naci gibi sanatçılarla samimi bir dostlukları vardır. Aydınlar Dilekçisi'nin imzacılarından biri olan yazar, dönemin aydınlarıyla birlikte yargılanır. Dönemin solcu aydınlarıyla birlikte haksız yere mahkum edilen, yargılanan ya da işkence gören kişilerin haklarını savunmak için bildiriler imzalarlar, toplantılar yaparlar, miting düzenlerler, yazılar yazarlar ve yargılanırlar. Düşünce Özgürlüğü kampanyasından dolayı Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından yargılanırlar. Birlikte hoş vakit geçirdiği, fikir alışverişinde bulunduğu, sanatsal faaliyetlere giriştiği ve eyleme geçtiği birçok dostu olduğu gibi bazı tanıdıkları tarafından zaman zaman acımasızca eleştirilir. Dört cilt boyunca yazarın kendini eleştirenlere karşı oldukça sert olduğu görülür. Sanat çevrelerinde bazı isimlerin itibar düşkün olduğu ve çekememeziğe kapıldığı görülür.

Güç 12 Eylül Darbesi'nin ardından cuntacı komutanların desteğiyle iktidara gelen ANAP hükümeti, dönemin solcu aydınları tarafından eleştirilir ve mahkemeye Aydınlar Dilekçisi başlığını taşıyan bir bildiri sunulur. Aynı şekilde 90'lı yıllarda Devlet Güvenlik Mahkemesi sol görüşe sahip olan aydınları mahkeme, cezaevi ve şiddetle sindirmeye çalışmaya devam eder. Yazarın devlet terörü ve ahlaksız siyasi rekabetle ilgili şu ifadelerle yer verdiği görülür: "Yazar olarak beni ben yapan, devlet biçiminin cumhuriyet olması, ama asla ve kat'a demokrat olamaması görüşümdür. Atatürk başkanlığı çok kısa sürdü, onun Cumhuriyet ideolojisi altı ok toplumsal değişimlere dar gelmekte. İdeolojinin karar verme makamı TBMM'nin elinden alınıp gizli bir güç gibi TSK'ya devrolmuş bulunmakta... Haksızlıklar işlendi. İşleniyor. Ben Cumhuriyet'in uslu çocuğu olamadım; 12 Eylül Anayasası'nda da açıkça "Hayır" dedim. Genelgeçerle uyumlu değilim. Çevremle dahi uyumlu olamamaktayım" (Ağaoğlu 2016, 428).

Şiddet 90'lı yıllar Ortadoğu ve Balkanlarda kanlı savaşların yaşandığı ve Türkiye'de PKK terör örgütünün kanlı eylemleri hayata geçirdiği bir dönemdir. SSCB'nin dağılmasının ardından tarafların anlaşamaması üzerine Irak ve ABD arasında Körfez Savaşı gerçekleşir. Bu savaşa İsrail devleti de destek verir. Yugoslavya'nın dağılmasından ardından Faşist gruplar tarafından Milliyetçilik körüklenir ve Sırp tarafında Bosna-Hersek'te Müslüman kıyımı gerçekleştirilir. HYD aracılığıyla yazar savaş karşıtı birçok faaliyete katılır. Güneydoğu bölgesindeki PKK faaliyetleri doruk noktasına ulaşır. Kırsaldaki eylemler kente sızdır. İstanbul-Ankara seferi yapan bir otobüste seyahat eden sivillere makineli tüfeklerle ateş açılır. The Marmara Oteli'nin önünde bomba patlatılır ve birçok asker pusuya düşürülür. Kürt asıllı bir gazeteci olan Metin Göktepe polis tarafından işkence edilerek öldürülür. Gerici dinciler tarafından Madımak Oteli yakılır ve Alevi aydınlar katledilir. Uğur Mumcu arabasına bomba koyularak öldürülür.

Yabancılaşma Zaman zaman ironik bir üslupla kendisinin topluma yabancılaştığını dile getiren yazar, aslında toplumun, özellikle işçi sınıfının, kendine yabancılaşmış olduğunu ima eder. Bir burjuva olmasına rağmen işçi sınıfının yanında saf tutan yazar sınıf bilincine sahiptir ve ne yapılması gerektiğinin farkındadır. Fakat toplumda işçi ve köylü olarak yer alan kesimlerin mensubu oldukları sınıfın dinamiklerinden haberleri yoktur. İktisadi sorunlar yaşayan ve yaşamını sürdürme gailesinde olan bireylerin sınıf bilinci gibi entelektüel konularla uğraşacak vakti yokmuş gibi görünmektedir. Yazar, kendi haklarını bilmeyen, mensubu olduğu toplumsal sınıfın bilincine varamamış, bireyci bir rasyonalist ve popülist olan kitleleri ironik bir üslupla eleştirir. Kendi emeğine yabancılaşmış ve sınıf bilincine varamamış olan kitleler çağın popülist eğilimlerine kapılarak değerli zamanlarını tüketirler.

Eserleri ve Görüşleri Üzerine Eserde Yer Alan Bazı Önemli İfadeler

Ruh Üşümesi: “Bütün öğleden sonra *Ruh Üşümesi* başına çökme vaziyeti. Bir kere daha yazıp yine beğenemediğim ilk 22 sayfa'yı yeniden yazdım. Eros'un ve erotizmin her an daha beter yani kendini aşkın, hak etmediği bir soğukluğa kayabileceği tehlikesini hala daha önleyebildiğim kanısında değilim. Heykeller ve salt ten hayatıyet içre yazılınca bu tehlikeyi önlemek de güçleşiyor elbette. Sonuçta mermerden heykel yapmıyor, film pelikülleriyle oynamıyorsun ki, hayatın içindeki, tenin hücrelerindeki canlı dilleri kullanıyorsun ve canlı tutmaya mecbursun” (Ağaoğlu 2016, 41-42).

Romantik Bir Viyana Yazı: “İşte: Burası Wiltschko kır lokantası ya da evi. Aile adı. Yaşlı anne baba, bir de genç oğulları var. Üniversite öğrencisi imiş. Tamirat işleri babaya ait. Ağaçları çiçekleri budamak, kışa, yandaki kapalı odanın şöminesi için odun depolamak ve şehirden gelecek öteberiyi taşımak oğlun işi. İşte gördüğümüz gibi servis de bu genç kıza, Anita'ya ait. Yeni gelmiş. Çekip gitmese bari. Kızın adını dün gece uydurdum. Bodrum katımda çalışma masama çöker çökmez, roman tasarımın 'roman içinde roman bölümlerinin yazılma mekanı olarak burayı seçmiş bulunmaktayım. Bunun için “Süpürge Çöpü” dediğim bölümde pek az yeri karalayıp çıkardım ama, “Hayatın Kumarı” diye planladığım bölümün zaten kabataslak halini yok sayıp baştan sona yeniden yazmam gerekecek. Buralarda rastlantılar boy göstermeli. Bir iki rastlantı sahnesi. Bunlar inandırıcılığı zedelenmeden işlenmeli ve odasından burasından dokunulmuş bölümler temize çekilmeli” (Ağaoğlu 2016, 68).

Romantik Bir Viyana Yazı/Kamil Kaya: “ROMAN-Tik'imın Kamil Kaya'sı bana yetip artmakta. Gerçekle rüya, rüya ile kabus arasında: Henüz gelmemiş zamandan gelmiş geçmiş bir zamanın Anadolu liselerine, liselerin tarih derslerinden edebiyat öğretmeni Nesrin Hanım'a; ordan kalkıp Cléa'ya, Cléa'nın Kanada uçağından kalkıp Baden kaplıcalarında Bursa bornozu başucunda olarak gut tedavisi gören Viyana seferi 'başkumandanı' Kara Mustafa Paşa'ya; Baden'den kalkıp (...) Emekli tarih öğretmeni(miz) Kamil Kaya ile el ele kol kolayız. Ne de olsa onun bir adı da Hayalci Hoca'dır ve Chirico'nun öğüdüne uymuş bulunmakta, görülecekleri asıl gözleri kapalıyken görmektedir” (Ağaoğlu 2016, 80-81).

Gece Hayatım: “Geçen yıl, yazılı rüyalarım ek diye kabuslarımı da usul usul yazarak *Gece Hayatım*'ı bitirdim. Uyurken çok hırpalarak yaşadığım kabuslarımın uyanırken yazılması pek sevinç verici. Bunları yazı makinesinde tak-tak'larken güldüklerim, hatta kahkaha savurduğum zamanlarım da oldu. Bu arada rüya/kabus anlatısının yeni bir anlatı türü olduğuna büsbütün inandım. Masal değil, destan değil, kurgulanmış roman-hikaye falan değil; başlı başına bir anlatı türü. Gördüklerim, sabahları hemen defterime geçirdiklerim arasında bir ayıklama yaptım ama, şimdi de bunlar arasında bazı yer değiştirmeler yapmalıyım. Şu şunun önüne, bu bunun arkasına... demeliyim; böyle daha iyi olur. (Son kabusunu beklet. Acele etme. En sona yerleştirmeyi bekle.)” (Ağaoğlu 2016, 199).

Tiyatro: “Tiyatro bir aynadır' görüşünü şöyle bir kurcalayalım bakalım; bu inancı şöyle bir sarsalalım. Hadi bakalım aynanın da önünde sonunda arkasına sır çekilmiş bir cam parçası olduğunu bilmiyormuşa getirmeyelim artık. Anne rolündeki Selma'nın (Kadriye oynayacak) sağduyuyla dile getirdiği gibi”...önüne geçersin, arkasını göremezsin, ardına geçersin kendini göremezsin. Evet öyle, ayna bizi, dolayısıyla hayatı da yansıtır, ama tek hoyutta...” Ben, aynayı delelim bakalım, içine, içine, içine girelim ve bunu izleyiciyle birlikte yapalım, zaman dehlizine dalıp orada yüzelim, diyorum” (Ağaoğlu 2016, 263-264).

Rüya Anlatısı: “- Georges Perec La Boutique Obscure'ün (Loş Dükkan. Rüyalar kitabı) önsözünde şunları da not etmekte: “Rüyaların yazımında bir ölçüde homojenlik sağladığım oranda tipoloji ve mizanpaj üstüne bazı noktalar çıktı ortaya: 1. Satırbaşı boşlukları bir ruh halini, bir yer/zaman değişimini belirleyecektir. 2. İtalikler, özellikle altı çizilmesi gereken bir rüya parçasını gösterecektir. 3. Paragraflar arası boşluklar rüyanın önemli ölçüde unutulmuş bölümlerini gösterir. 4. # işareti isteyerek yapılmış çıkarmalardır. (...)” (Ağaoğlu 2016, 273-274).

Eski-Yeni Kuşak Yazar Çatışması: “Kendine güveniyor. İç dünyalardan çok dış görünümüne, 'görünmeye' çok daha istekli. Genel olarak 'çok satma'nın 'çok iyi yazar' demeye geldiğine inanıyor olmalı ki, bu yolda rahatlıkla zaman harcayabiliyor. Bu da yayınevlerinin hoşuna gidiyor. Mal'a yapay değer biçmek için birbirlerini tamamlıyor gibiler. Aslında eski kuşakla yeniler arasındaki hiyerarşinin silinmesi, ilişkilerin demokratikleşmesi iyi bir şey. Ama eşitlikle terbiyesizlik, kendine güvenle topluma ve gelecek zamanlara karşı sorumluluk arasındaki çizgi çok ince. Yeni kuşağın, ne olacaksa çarçabuk

olsun isteğinden doğma gözü kara bir yarış, bence hayli tehlikeli. Bireyciliğin, ben ben'ciliğin hakimiyeti demeye geleceği için. Yeni kuşak, kendinden öncekileri bilmemekten, eskilerin duyduğu eksiklik kadar bir eksiklik duymuyor gibi... Kendisini 'bu ve böyle yapan' koşullarla bir sorunu yok sanki" (Ağaoğlu 2016, 389).

Kişi İncelemesi

Yazar (Açık/Sosyal/Duygusal) Adalet Ağaoğlu 1990-1996 yılları arasında yaşamış olduğu önemli olayları, izlenimlerini, duygularını, düşüncelerini, esin kaynaklarını, ailesini, eşini, şahsi ve profesyonel hayatını açık bir üslupla kaleme almıştır. Kendi bireysel hayatıyla ilgili bazı eleştiriler getiren ve mümkün mertebede kendisiyle hesaplaşmaya çalışan yazar aynı zamanda topluma da ayna tutmaya çalışır. Eserde üzerinde durmuş olduğu dönem oldukça çalkantılı geçmiştir. Yazar eleştirilerini kendi dünya görüşünün çerçevesinden okura yansıtır. Cumhuriyetin ülkülerini ve Atatürk'ün ilkelerini özümsemiş olan karakter yaş aldıkça dünyayı tanımış ve dünya görüşünde de önemli değişiklikler olmuştur. Dönemin sol anlayışlarından oldukça etkilenmiştir. Özgürlük, eşitlik ve dayanışmadan yana olan yazar Sosyalist dünya görüşünü insanlığın ilerlemesindeki önemli bir adım olarak görür. Bunun haricinde Feminizmden ziyadesiyle etkilenmiştir. Fakat yazarın Feminist dünya görüşü Marksizm kaynaklıdır. Güncede yer alan anlatılarda yazarın çoğu zaman sitemkar, eleştirel, karamsar ve isyankar bir ruh halinde olduğu görülür. Toplumsal, siyasal ve sanatsal olaylara karşı oldukça duyarlı bir bilinç geliştirmiş olan yazar her türlü haksızlığa ve adaletsizliğe karşıdır. Günce boyunca aydın bilinci ve sorumluluğuyla olayları ve olguları kaleme almaya çalışmış olan yazar yaşamış olduğu dönemi kendi merceğiyle aydınlatmaya çalışır. Yaşadığı bireysel ve toplumsal olayları kendine has üslubuyla okura aktarır hatta onunla dertleşir.

Dürüst Güncelerinde okura karşı mümkün olduğunca dürüst olmaya çalışır: "Yazarken, birikimim dışında hayatımın sayfalara burnunu nerde, ne kadar soktuğunu bilemiyorum. Fakat yazılmadan önce değilse de, kitap yayımlandıktan sonra, romanda, hikayede geçen bir şeyin hayatta da başıma geldiği olmuştur. Hani sanki uydurmamı bir doğrulama gibi...", "Mesela ?" Meselaaa... Bakın, Ölmeye Yatmak'ı bitirdikten sonra oğlum yaşındaki bir sanatçı gencin bana fazlaca yakınlık gösterdiğini, benim de onun bu ilgisini olumlu karşıladığımı söyleyebilirim" (Ağaoğlu 2016, 16).

Takıntılı Eserlerindeki anlatıyı ve kurguyu oluştururken yeni üslup ve teknikler geliştirmeye özen gösterir: "İçimde hafif hafif Ruh Üşümesi plağı çalıp durmakta. 'Oda-Roman'ımda çok az diyalog olmalı. Yankılar havadan sudan, lokanta camına vurmuş kadın ve adamın büstleriyle çevrelerindeki 'şeyler'den fişkırmalı. Es'leri, Pes'leri arada bir garson bozacaktır ama, bunun mecburiyet dışında hiçbir anlamı yoktur" (Ağaoğlu 2016, 17-18).

Cesur Doğru bildiği görüşleri ve değerleri savunmaktan ve mücadele etmekten çekinmez: "Ben Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin ilk ya da ikinci kuşaklarındanım. Nüfus kağıtlarımıza 'Müslüman' diye yazılmıştır ama, laik bir eğitim aldım. Şahsen Müslüman dininin pratiğini de yerine getirmiş değilim. Hızlı bir kültürel dönüşüm sonucu ebeveynlerimizle aramızda elbette bazı gerilimler yaşanmış olabilir, fakat ben üniversiteyi de dini bir baskı altında kalmadan bitirdim. Ülkenin tamamı böyle olmayabilir, ama bu bir din devletinden laik devlete geçişin zaman isteyen bir sorunu. Biz Cumhuriyet yazarlarının üstündeki asıl baskı, siyasal eğilimlerimiz bakımından, siyasal anlamda düşünce, yaratı özgürlüğümüzü engelleme biçiminde olmuştur. Sol eğilimlerin yarattığı düşünceler tehlikeli bulunmakta. İki kere mahkemeye verildim, bir romanım da toplatılmıştır" (Ağaoğlu 2016, 20).

Cömert Sevdiklerine karşı cömerttir: "Finac'a uğrayıp Halim'e küçük, hafif fakat iyisinden bir fotoğraf makinesi almak, tıraş makinesine 'ağız' aramak da tasarıların arasında. Sahi ya, bunu iyi akıl ettin" (Ağaoğlu 2016, 23).

Sitemkar İnsanların tepkisizliği ve umursamazlığına isyan eder: "Dikkat dikkat! Lenin menin, sol bitti haaaa!" denmeye getirilmiştir besbelli. "Kimse yok, kapital vaaar! Baltanın, topun tüfeğin, nükleerin toplu kıyım gücü vaaar! Duyduk duymadık, görmedik, bilmedik demeyiiiin tamam mıııı?" Ta ta ta taaaaaaa: Bükreş'in Özgürlüğe Kavuşma Bayramı. Yılın en unutulmaz filmi" (Ağaoğlu 2016, 39).

Meraklı Özellikle gittiği yeni yerlerin kültürünü merak eder ve tarihini araştırır: "Atilla Bey'i yolcu eder etmez çevreyi tanımaya çıktık. İlk önce otobüsle Hietzing'e, oradan metro ile şehir merkezine inmedik de, çevremizde bahçeleri ağaç çiçek içindeki evleri, sokakları dolaşarak mahallenin batı yönüne doğru inen yokuştan yürüdük. İçinde eczanesi, doktoru, küçük alışveriş merkezi, kahve ve

ucuzun ucuzu lokantası olan bir şarap köyü burası. Mauer. Mauer'e inerken sağ yanımız üzüm bahçeleriyle dolu" (Ağaoğlu 2016, 52).

Eleştirel Siyasi alandaki gelişmeleri ve devlet politikalarını eleştirir: "Genel grev kanunsuzmuş! İşçiler şaşkın. Türk-İş yasa ihbarını 'tebellüğ' etmekten kaçıyor. Körfez krizi nedeniyle Güney/Güneydoğu sınırlarına asker yığılıyor. Silah, tank, tüfek! Kim dinler işçilerin emek hakkını, Milli Savunma'ları savunmak dururken. Al borç, ver silaha Al kredi ver topa tüfeğe... Hoş geldin yeni yıl" (Ağaoğlu 2016, 125).

Üzgün Uğur Mumcu suikastı onu derinden sarsar: "Dünden beri felçli gibiyim. Uğur'a suikast! Buzlaştım. Kanım dondu. Kaskatıyım. Tepkinin sonsuzu tepkisizlikle aynı" (Ağaoğlu 2016, 283).

Öfkeli Film yapımcılarıyla yaşadığı anlaşmazlık sonucunda maruz kaldığı haksızlığa oldukça öfkelenir: "Sabah gazetesinde "13,5 milyarlık yerli film" başlığı altında şu haber: "Antalya Film Festivali"nde en iyi yönetmen, en iyi kurgu, en iyi ikinci film seçilen "Fikrimin İnce Gülü" 5 Mart'ta gösterime giriyor. "Beynim: "En iyi üçkağıtçı, en iyi düzenbaz, en iyi yazar hakkı çiğneyicileri," yankılarıyla uğulduyor. Filmin bir karesi bile yazarına gösterilmemiş" (Ağaoğlu 2016, 290).

Duyarlı Dünyada devam etmekte olan vahşet olaylarına karşı oldukça duyarlıdır. İnsan hakları savunucusudur: "Müthiş bir değer kargaşası. Koca bir yıl daha şiddet, kısımlar, yakmalar, yakınmalar ve geride insanın yarınını göremeyeceği kocaman bir soru işareti bırakarak geçti gitti işte. '1970'lerin Ne Yapmalı? Nasıl Yapmalı?larıyla yine... Hiçkırık tutmuş gibi. Bula bula bulunan tek isyan yolumuz: Bildiri hazırlayıp bunlara imza toplamak. Her imza şiddetin kısımlarına bir damla gözyaşı. Mayın tarlalarında, ateş hatlarında, el bombası hedeflerinde kanlar çağıl çağıl akmaktayken..." (Ağaoğlu 2016, 325).

Halim Ağaoğlu (Açık/Sosyal/Mantıklı) Babası sinemacı ve annesi avukat olan bir ailede dünyaya gelen Halim Ağaoğlu, İstanbul Yüksek Mühendis Mektebi'nde eğitim aldıktan sonra Karayolları Müdürlüğü'nde çalışmaya başlamıştır. 15 Aralık 1954'te Adalet Sümer'le evlenen Halim daima eşine destek olur. Karayollarındaki işinden ayrılan Halim Yüksek Mühendis bir dostu olan Nafiz Yürekli'nin şirketinde çalışmaya başlar. Sürekli olarak Adana'da bulunan şirkete gitmek zorunda kalan Halim eşinden uzak kalır. Ankara-Alanya-Adana arasında mekik dokur. Adalet'in TRT'deki işinden ayrılmasının ardından ailenin maddi sorumluluğu tamamen onun omuzlarına biner. Zaman zaman yurtdışına eğitim almak amacıyla giden Halim yurtiçinde de birçok inşaat ve yol çalışmasına katılır. Fırsat buldukça Adalet Halim'e bu seyahatlerinde eşlik etmeye çalışır. Halim Ağaoğlu eşinin sanatsal girişimlerine daima destek olur. Tiyatrodan romana ve hikayeye yönelen eşine başlangıçta karşı çıksa da kısa bir süre sonra onu destekler. Ülkenin içinde bulunduğu çatışmalı ortamdan o da olumsuz yönde etkilenir. Eşinin muhalif eylemlerinin bilinmesinden dolayı şirketteki sağ görüşlü insanlar onu sürekli sıkıştırıp zor duruma düşürmeye çalışırlar. İstanbul'a taşınmalarının ardından bir süre sonra Malatya'daki işinden ayrılır ve yeni yapılacak Fatih Köprüsü'nde çalışmaya başlar. İş yoğunluğu nedeniyle çoğu zaman eşinin yanında olamaz fakat ona daima destek olur. Kız kardeşinin ölümünün ardından yeğeni Müjen'in sorumluluğunu üstlenir.

Yardıms sever Daima eşinin yanındadır ve ona her konuda destek olur: "Halim, cuma gününden beri işine gidemedi; bana baktı. Arada annemi anmayı da unutmadı. "Annen öldüğü zaman en çok niye üzüldüm biliyor musun, hastalanıp yatağa düştüğün zaman şimdi artık kime 'imdaat' zilne basacağım diye" gibi güzel bir itirafta bulunmuştu da o zamanlar; 15 Şubat 1 982 günü" (Ağaoğlu 2016, 17).

Sorumlu Kanserden hayatını kaybeden kız kardeşinin kızına kendi kızıymış gibi bakar: "Halim işinden fırsat buldukça Ankara'ya Müjen'i yoklamaya gidip geliyor" (Ağaoğlu 2016, 43).

Tokgözlü Çalıştığı zamanlar haricinde basit şeyler yapmaktan hoşlanır: "Halim burda da, boş zamanlarında, hele maç nakli falan varsa, hep TV başındaydı" (Ağaoğlu 2016, 51).

Meşgul Çoğu zaman yapımına başlanan köprü projesiyle ilgilenir: "Halim aradı. Dosyayı okumuş mu? Değil. Bu arada İzmir'e gidip gelmiş. İşleri çok yoğunmuş. Şehir içi bağlantı yollarında Belediye ile Karayolları arasında kalmışlar. Hakemlik onun sırtındaymış anladığım kadarıyla. Ciddinin ciddisi bir dikkat gerekmekte. Yumuşağın yumuşağı bir şefkat. Genişin geniş bir anlayış. Besbelli Yük. Müh. pek perişan. Her biri ayrı dilden konuşan dört şirket. Kolay mı?" (Ağaoğlu 2016, 60).

Yorgun Oldukça yoğun geçen işinin yanında eşiyle ilgilenmek onu fazlasıyla yormaya başlamıştır: “Önceki gün buraya pek kırık dökük bir halde geldik. Halim’in ‘gelecek hayatımız’ bağlamında benimkine karşı kayıtsızlığını epey önceleri anlamış bulunmaklığım aramızdaki bütünlükte bir çatlak açmadı değil. Ne kopabiliyor, ne birlikte olabiliyoruz. Son bir-iki yıldır birbirimizi çok yorduk; yoruyoruz; ama birbirimizden başka içinde dinlenilecek temiz bir köşe yok. Buraya geldiğimiz sabahı Hisarüstü’ndeki şantiyeye, işine döndü. Yesari Asım Arsoy şarkılarındaki ‘ruh’lar gibiyiz” (Ağaoğlu 2016, 164).

Utangaç İçre dönük bir karaktere sahip olan Halim, Erdal İnönü’yle birlikte televizyon programına konuk olur: “Erdal İnönü olmasa TV’lerden falan burnunun ucunu göstermeyecek olan Halim, şimdi efendi efendi ve biraz telaşlı oraya gitti. Bu bana daha da iyi geldi” (Ağaoğlu 2016, 171).

Şefkatli Vefat eden kız kardeşinin kızı Müjen’le yakından ilgilenir: “Halim ilgisini, Fatih Köprüsü’nün bitimiyle boygösteren ‘danışmanlık’ işi dışında, hemen nerdeyse bütünüyle kendisine emanet ya da vasiyet gereği Müjen’e hasretmesinden olmalı, kendimi pek şefkate muhtaç hissediyorum” (Ağaoğlu 2016, 424).

Kaynakça

Ağaoğlu, Adalet. *Damla Damla Günler III*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.

—. *Damla Damla Günler IV (1990-1996)*. İstanbul: Everest Yayınları, 2016.

Zileli, İrmak. «*Damla Damla Günler: Adalet Ağaoğlu...*» *Gazete Duvar*, 15 Temmuz 2020: 6.